

เนहरूกับนโยบายอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ค.ศ. 1947–1964

สุรัตน์ โหราชัยกุล*

บทคัดย่อ

ในวันที่ 15 กันยายน ปี 2013 รัฐบาลอินเดียได้ประกาศให้โลกทราบถึงความสำเร็จในการทดสอบ ‘อัคนี 5’ (Agni 5) ครั้งที่ 2 ระเบิดคือแรงจูงใจเบื้องหลัง ‘อัคนี 5’ ซึ่งเป็นหนึ่งในชุดขีปนาวุธบรรทุกหัวรบนิวเคลียร์ที่ล้ำสมัยสุดของอินเดียนับตั้งแต่การทดลอง ‘ปฤถวี’ (Prithvi) ครั้งแรกในปี 1988 แม้คำแถลงการณ์การทดลองขององค์การวิจัยและพัฒนาการป้องกันประเทศ (Defence Research and Development Organisation) ของอินเดียไม่ได้ระบุชื่อประเทศจีนแม้แต่ครั้งเดียว แต่นักวิเคราะห์ก็สรุปอย่างทันควันว่า ‘อัคนี 5’ เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของกองทัพอินเดียให้ทัดเทียมจีนตามหลักทฤษฎีการป้องปราม (Deterrence Theory) ข้อสรุปเช่นนี้ไม่ถูกต้องทั้งหมด แท้จริงแล้ว อินเดียมีเจตนาพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ก่อนจีนจะปฏิบัติในปี 1949 หรือก่อนสงครามจีน-อินเดีย ในปี 1962 ปัจจัยหลักที่ทำให้อินเดียคิดเรื่องนิวเคลียร์คือความปรารถนาที่จะเป็นมหาอำนาจ ผู้นำอินเดียมองว่า นิวเคลียร์ทั้งในแง่พลังงานและสรรพาวุธจะฟื้นคืนศักดิ์ศรีของอินเดียในเวทีโลกที่ถูกทำลายล้างจากการตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเป็นเวลาเกือบสองศตวรรษได้ ดังนั้น ปัจจัยจีนจึงเป็นเพียง ‘ความชอบธรรม’ เสริมให้อินเดียครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ บทความนี้อธิบายพัฒนาการนโยบายอาวุธนิวเคลียร์นับตั้งแต่ปี 1947 เมื่ออินเดียได้รับเอกราชและขวาทะลาเลนเนห์รู (Jawaharlal Nehru) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดีย จนถึงปี 1964 ที่เนहरूถึงแก่อสัญกรรม แม้ว่าในช่วงเวลาเกือบสองทศวรรษดังกล่าว อินเดียยังไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ครอบครองและมีความกำกวมเกี่ยวกับนโยบายอาวุธนิวเคลียร์ แต่พัฒนาการยุคดังกล่าวสำคัญยิ่งต่อการเข้าใจจุดกำเนิดของนโยบายอาวุธนิวเคลียร์อินเดีย และพฤติกรรมนิวเคลียร์อินเดียในภายภาคหน้า บทความนี้เน้นอธิบายวิวัฒนาการนโยบายอาวุธนิวเคลียร์อินเดียผ่านการตัดสินใจของเนहरूในบริบทการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ

คำสำคัญ : การต่างประเทศอินเดีย/ การเมืองภายในอินเดีย/ นโยบายอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย/

เนहरू/ สงครามเย็น

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ และผู้อำนวยการศูนย์อินเดียศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Nehru and India's Nuclear Weapons Policy, 1947–1964

Surat Horachaikul*

Abstract

On September 15, 2013, the Indian government announced that it successfully tested 'Agni 5' for a second time. What are the motives behind 'Agni 5,' India's most advanced nuclear-capable missile since India first tested 'Prithvi' in 1988? Though the official statement of India's Defence Research and Development Organisation does not mention China even once, analysts hastily concluded that 'Agni 5' was needed to match India's military capability to that of China in line with the deterrence theory. This conclusion is not entirely correct. India has been intent on developing nuclear weapons even before the Chinese revolution in 1949 or the China–India war in 1962. The principal factor underlying India's nuclear policy is its aspiration to be a great power. Indian leaders saw nuclear technology as a source of both energy and armaments that would rebuild India's dignity on the world stage after the damage done by British colonialism for nearly two centuries. Therefore, the China factor serves only as additional 'legitimacy' for India to possess nuclear weapons. This article explains the development of nuclear weapons policy from 1947 when India gained independence and Jawaharlal Nehru became the first Prime Minister until 1964 when Nehru died. During these nearly two decades, India had no nuclear weapons and its nuclear weapons policy remained obscure, yet the period is vital for comprehending not only the birth of India's nuclear weapons policy but also its nuclear behavior in the future. This article situates Nehru's policy decisions on this issue within the context of domestic and international politics during the period.

Keywords: India's Foreign Relations/ Indian Domestic Politics/ India's Nuclear Weapons Policy/ Nehru / The Cold War

* Assistant Professor, Department of International Relations, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University and Director, Indian Studies Center of Chulalongkorn University

อินเดียอิสระที่มีทรัพยากรอันล้นเหลือจักเป็นคุณประโยชน์ใหญ่หลวงแก่โลกและมนุษยชาติ
อินเดียจะสร้างความแตกต่างให้แก่โลกได้อยู่เสมอ ด้วยว่าชะตาชีวิตให้เราทำแต่เรื่องใหญ่ๆ...

(Jawaharlal Nehru, 1939 in S. Gordon, 1995, p. 1)

ตราบไคที่โลกยังคงประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างคั้งที่เป็นอยู่ ทุกประเทศจำต้องประดิษฐ์และใช้ประดิษฐ์
กรรมทางวิทยาศาสตร์ล่าสุดเพื่อปกป้องตนเอง ข้าพเจ้าไม่สงสัยเลยว่าอินเดียจะพัฒนาการวิจัยทาง
วิทยาศาสตร์ และหวังว่านักวิทยาศาสตร์อินเดียจะใช้พลังปรมาณูเพื่อประโยชน์เชิงเสริมสร้าง ทว่าหากถูก
ข่มขู่ อินเดียย่อมต้องพยายามปกป้องตนเองด้วยทุกวิถีทางที่มีอยู่ ข้าพเจ้าหวังว่าอินเดียจะหลีกเลี่ยงการใช้
ระเบิดปรมาณูเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ

(Jawaharlal Nehru, 1946 in Perkovich, 2001, p. 14)

ก. เกริ่นนำ

ในวันที่ 15 กันยายน ปี 2013 อินเดียได้ประกาศให้โลกทราบถึงความสำเร็จในการทดสอบ
‘อัคนิ 5’ (Agni 5) ครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นหนึ่งในชุดขีปนาวุธบรรทุกหัวรบนิวเคลียร์ที่มีแสนยานุภาพล้ำ
สมัยที่สุดของอินเดียนับตั้งแต่การทดลอง ‘ปริธวี่’ (Prithvi) ครั้งแรกในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ปี 1988
อะไรคือแรงจูงใจเบื้องหลัง ‘อัคนิ 5’ ที่มีพิสัยไกลถึง 5,000 กิโลเมตร และบรรทุกน้ำหนักได้
1,360.78 กิโลกรัม แม้คำแถลงการณ์การทดลองขององค์การวิจัยและพัฒนาการป้องกันประเทศ
(Defence Research and Development Organisation, DRDO) ไม่ได้ระบุชื่อประเทศจีนแม้แต่ครั้ง
เดียว (DRDO, 2013) แต่สื่อมวลชนและนักวิเคราะห์จำนวนไม่น้อยก็สรุปอย่างทันควันว่า ‘อัคนิ
5’ เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของกองทัพอินเดียให้ทัดเทียมจีนตามหลักทฤษฎีการป้อง
ปราม (Deterrence Theory) (ดูตัวอย่าง เช่น Dash, 2013) การคิดเช่นนี้คงไม่ถูกต้องทั้งหมด แท้จริง
แล้ว อินเดียคิดเรื่องอาวุธนิวเคลียร์ก่อนจีนจะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปี 1949 ซึ่งเป็นจีน
เดียวกันกับที่ทำสงครามกับอินเดียในปี 1962 ปัจจัยที่ทำให้อินเดียคิดเรื่องนิวเคลียร์คือความ
ปรารถนาที่จะเป็นมหาอำนาจ ผู้นำอินเดียมองว่า นิวเคลียร์ทั้งในแง่พลังงานและสรรพาวุธจะฟื้นคืน
ศักดิ์ศรีของอินเดียที่ถูกทำลายล้างจากการตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเป็นเวลาเกือบสองศตวรรษได้
ดังนั้น ไม่ว่าปัจจัยจีน หรือปัจจัยอื่นใด ล้วนเป็นเพียงส่วนที่ช่วยเสริม ‘ความชอบธรรม’ ให้อินเดีย
ครอบครองนิวเคลียร์เพื่อวัตถุประสงค์ทางการทหาร บทความนี้ต้องการอธิบายพัฒนาการอาวุธ
นิวเคลียร์นับตั้งแต่ปี 1947 เมื่ออินเดียได้รับเอกราช และขวาทะลาต เนห์รู (Jawaharlal Nehru)
ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนแรกของอินเดีย จนถึง

ปี 1964 ที่เนहरूถึงแก่สหัสวรรษ แม้ว่าในช่วงเวลาเกือบสองทศวรรษดังกล่าว อินเดียยังไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ครอบครองและมีความกำกวมบางประการเกี่ยวกับนโยบายอาวุธนิวเคลียร์ แต่พัฒนาการยุคดังกล่าวสำคัญยิ่งต่อการเข้าใจจุดกำเนิดและพฤติกรรมนิวเคลียร์อินเดียในภายภาคหน้า บทความนี้เน้นอธิบายวิวัฒนาการอาวุธนิวเคลียร์อินเดียระหว่างปี 1947–1964 ผ่านการตัดสินใจของเนहरूในบริบทการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ

ข. เนहरू-บาบากับอาวุธนิวเคลียร์อินเดียในบริบทการต่างประเทศแบบไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

แม้อินเดียจะได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี 1947 แต่ผู้นำอินเดียเริ่มคิดเรื่องนิวเคลียร์ครั้งแรกในทศวรรษ 1930 บรรยาภาส ณ ขณะนั้นทำให้คนเหล่านี้เริ่มมองเห็นแล้วว่า การปกครองของอังกฤษกำลังจะจบลงไม่ช้า และ ‘อินเดียอิสระ’ ที่จะกำหนดชะตากรรมด้วยตนเองก็ใกล้จะเป็นจริงแล้ว (Kapur, 2003: p. 19; Mathai, 2013, p. 6) แต่การแปลงความคิดไปสู่การปฏิบัติไม่เกิดขึ้นจนกระทั่ง โฮมิ เบฮงกิร์ บาบา (Homi Jehangir Bhabha) นักวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์นิวเคลียร์ชาวอินเดีย ผู้ซึ่งเคยศึกษากับนักวิทยาศาสตร์ชื่อดังหลายคน ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (University of Cambridge) เดินทางจากอังกฤษกลับอินเดีย ระหว่างที่บาบาศึกษาอยู่ที่เคมบริดจ์ บาบาได้รับแรงบันดาลใจเรื่องฟิสิกส์นิวเคลียร์จากห้องปฏิบัติการวิจัยคาเวนดิช (Cavendish Laboratory) แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ซึ่ง ณ ขณะนั้นถือเป็นศูนย์ศึกษาฟิสิกส์นิวเคลียร์ที่ดีที่สุดในโลก บาบาจบการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตด้านฟิสิกส์จากเคมบริดจ์ในปี 1935 แต่ใช้เวลาเกือบ 4 ปีเต็มเยือนสถาบันและห้องปฏิบัติการวิจัยที่มีชื่อเสียงในยุโรปก่อนจะกลับอินเดีย ในช่วง 4 ปีนี้ บาบามีโอกาสพบปะนักวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์นิวเคลียร์ชื่อดังหลายคนโดยเฉพาะ นีลส์ โบห์ (Niels Bohr) เจมส์ แฟรงก์ (James Franck) และ เอนริโก เฟอร์มี (Enrico Fermi) ซึ่งไม่นานหลังจากนั้นทั้งสามคนก็จะมีส่วนร่วมสำคัญในการสร้างระเบิดปรมาณูของสหรัฐอเมริกาในโครงการแมนฮัตตัน (Manhattan Project) เมื่อกลับถึงอินเดียในปี 1939 บาบาได้รับตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิทยาศาสตร์อินเดีย (Indian Institute of Science) ในเมืองบังกาลอร์ (Bangalore) (ปัจจุบันเรียกว่า เบงกาลูรู (Bengaluru)) ก่อนจะเลื่อนตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ในปี 1941 อีกสามปีต่อมา บาบาที่เริ่มดำเนินตามความฝันของตนที่จะเป็นนักวิทยาศาสตร์คนแรกของอินเดียที่ผลิตนิวเคลียร์เพื่อพลังงานและยุทธโศปกรณ์ (Abraham, 1998, pp. 34–43; Perkovich, 2001, p. 16) บาบาชักชวนให้ครอบครัวทาทา (Tata) ซึ่งนอกจากจะเกี่ยวข้องกับการครอบครัวบาบาแล้ว ยังประสบความสำเร็จด้านธุรกิจและมีความมั่งคั่งเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ อุทิศทุนทรัพย์สร้างศูนย์วิจัยเพื่อศึกษาฟิสิกส์นิวเคลียร์ ตระกูลทาทาตอบสนองความประสงค์ของบาบาโดยใช้เงินกองทุน เซอร์ โดโรธี ทาทา

(Sir Dorab Tata Trust) จัดตั้งสถาบันวิจัยทาทาเพื่อการวิจัยรากฐาน (Tata Institute for Fundamental Research) ในวันที่ 1 มิถุนายน 1945 ณ กรุงบอมเบย์ (Ganguly, 2000, p. 39)¹

หลังจากอินเดียได้รับเอกราชในปี 1947 บาบาก็หันไปหาเนห์รู นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนแรกของอินเดีย บาบาน้อมน้ำวให้เนห์รูเห็นความสำคัญของการวิจัยนิวเคลียร์ นั่นคือ อย่างน้อยที่สุด พลังงานนิวเคลียร์จะทำให้การสร้างความอุดมสมบูรณ์เป็นไปได้ และในที่สุดก็จะช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนที่แพร่กระจายทั่วอินเดียได้ นอกจากนี้เนห์รูจะชอบวิทยาศาสตร์เป็นการส่วนตัวดังที่ตนได้เลือกศึกษาวิทยาศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์แล้ว เนห์รูยังประทับใจความคิดของบาบาว่าด้วยการสร้างฐานอุตสาหกรรม (Ganguly, 2000, p. 39; Mathai, 2013, p. 6) เพราะตรงกับความตั้งใจของตน เนห์รูเชื่อด้วยว่า นิวเคลียร์จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ที่รวดเร็วและยั่งยืน (Mishra, 2011, p. 95) เนห์รูเห็นพ้องกับตรรกะของบาบาว่า ความชำนาญด้านนิวเคลียร์จะสำแดงให้โลกเห็น “ความองอาจทางปัญญา ความยิ่งใหญ่ และความทันสมัยของอินเดีย” ที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด เนห์รูยังเห็นด้วยกับบาบาในโอกาสที่จะพัฒนานิวเคลียร์เพื่อเหตุผลทางการเมืองด้วย (Perkovich, 2004, p. 183)

ในเดือนสิงหาคม ปี 1948 ความคิดของบุคคลทั้งสองก็แปรเป็นคณะกรรมการพลังงานปรมาณูอินเดีย (Indian Atomic Energy Commission) บาบาในฐานะประธานร่วมก่อตั้งคณะกรรมการฯ จึงผนวกงานที่ตนได้ริเริ่ม ณ สถาบันวิจัยทาทาเพื่อการวิจัยรากฐานเข้าไว้กับงานที่เนห์รูมอบหมาย (Perkovich, 2004, p.183; Ogden, 2011, p.290) ในวันที่ 3 มกราคม 1954 คณะกรรมการพลังงานปรมาณูอินเดียได้จัดตั้งสถานที่ทำการพลังงานปรมาณูตรอมเบย์ (Atomic Energy Establishment, Trombay ซึ่งหลังจากบาบาถึงแก่กรรมในปี 1966 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น ศูนย์วิจัยปรมาณูบาบา หรือ Bhabha Atomic Research Center) และในวันที่ 3 สิงหาคม ปี 1954 รัฐบาลได้สถาปนากรมพลังงานปรมาณู (Department of Atomic Energy) โดยมีบาบาคำรงตำแหน่งเลขาธิการ (Ray, 2013, p. 67) กรมดังกล่าวจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทางการเงินเพื่อวิจัยและพัฒนาปรมาณูอย่างเข้มข้น ในฐานะนายกรัฐมนตรี เนห์รูคือตัวแสดงสำคัญด้านการเมืองเกี่ยวกับนโยบายและงบประมาณทั้งหมด ในขณะที่บาบารับผิดชอบเรื่องราวเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ด้านการพัฒนานิวเคลียร์ บทบาทของบุคคลทั้งสองจึงสำคัญยิ่ง เพราะนอกจากทั้งสองจะเป็นผู้ริเริ่มโครงการนิวเคลียร์อย่างเต็มที่เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์อินเดียแล้ว ทศนคติของบุคคลทั้งสองยังจะหล่อ

¹ บอมเบย์ (Bombay) เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น มุมไบ (Mumbai) และสถาบันวิจัยทาทาเพื่อการวิจัยรากฐานในปัจจุบันอยู่ในกำกับของรัฐบาลอินเดีย ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.tifr.res.in/index.php/en/> สำหรับประวัติและรายละเอียดเกี่ยวกับบาบา ดูเพิ่มเติมใน G. Venkataraman, 1994; และ Chowdhury, I. and Dasguta, A., 2010

หลอมพฤติกรรมนิวเคลียร์ของอินเดียในภายภาคหน้าด้วย ไม่น่าแปลกใจเลยว่า เหตุใดโศก กาปุร (Ashok Kapur) นักรัฐศาสตร์เชี่ยวชาญวิวัฒนาการนิวเคลียร์อินเดียคนสำคัญ จึงเรียกช่วงเวลานี้ว่า “ยุคสมัยเนห์รู-บาบา” (Kapur, 2003, pp. 44–54)

โครงสร้างองค์กรเพื่อพัฒนานิวเคลียร์ของอินเดียในช่วงเริ่มแรกมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ (1) แทบจะไม่มีกลไกตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจการตัดสินใจเลย นั่นคือ การพัฒนานิวเคลียร์เป็นวาระลับของนายกรัฐมนตรี (เนห์รู) เลขาธิการ (บาบา) และผู้รับมอบหมายที่เกี่ยวข้องเท่านั้น และ (2) ไม่มีอิทธิพลของทหารเข้ามาเกี่ยวข้องเลย (Perkovich, 2001, p. 10) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Abraham, 1998; Koshy, 2001) สำหรับลักษณะโครงสร้างองค์กรประการแรก นักการเมืองร่วมสมัยของเนห์รูบางคนรู้สึกเคลือบแคลงใจอย่างยิ่ง นั่นคือ หากโครงการของเนห์รู-บาบาเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ทางพลังงานจริง เหตุใดเนห์รูจึงต้องย่นกรานให้เป็นเรื่องลับด้วย ในช่วงการอภิปรายเพื่อรัฐบัญญัติพลังงานปรมาณูปี 1948 (Atomic Energy Act, 1948) ซึ่งอิงกับแบบของสหราชอาณาจักร เนห์รูให้เหตุผลว่า เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศที่พัฒนาแล้วนำวัสดุและความรู้ความชำนาญของอินเดียไปใช้อย่างที่เคยทำกันในอาณานิคม พร้อมกับเพื่อสร้างความมั่นใจให้ประเทศสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักรว่าอินเดียจะไม่เปิดเผยความลับหากทั้งสองประเทศร่วมมือกับอินเดียในโครงการนิวเคลียร์ (Constituent Assembly of India, 1948 in Perkovich, 2001, p. 18) กระนั้นก็ตาม นักการเมืองบางคนก็ไม่เชื่อเหตุผลของเนห์รู สมาชิกวุฒิสภา บี. ปัททาบิ สีตารามายะ (B. Pattabhi Sitaramayya) อภิปรายเป็นเวลานานก่อนจะสรุปว่า ท้ายที่สุดการผูกขาดและการปกปิดเช่นนี้ คงคิดเป็นอื่นไม่ได้ เว้นแต่ “การเตรียมการเพื่อสงครามมากกว่าสันติภาพ” (Abraham 1995 in Perkovich, 2001, p.18) เอส. วี. กฤษณมูรตี ราอ (S. V. Krishnamurthy Rao) ก็เช่นกัน ราวกล่าวว่า สหรัฐฯ และสหราชอาณาจักรซึ่งผลิตอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจนกลับไม่ปกปิดเรื่องนี้ แต่อินเดียที่คิดเพียงจะผลิตพลังงานกลับปกปิดอย่างมิดชิด ราวยังเปรียบเทียบด้วยว่า ในสหราชอาณาจักร การกำหนดวาระลับอยู่ในขอบเขต “วัตถุประสงค์ทางการทหารเท่านั้น” เนห์รูตอบกลับในตอนหนึ่งว่า “ผมไม่ทราบว่าคุณแยกแยะทั้งสองเรื่องออกได้อย่างไร” หลังจากสมาชิกวุฒิสภาอีกคนอภิปรายจบ เนห์รูก็แสดงความเห็นโดยตอกย้ำความสำคัญของปรมาณูในแง่ความก้าวหน้าของมนุษยชาติ ก่อนจะเน้นว่า “อินเดียจะใช้ปรมาณูเพื่อวัตถุประสงค์ทางสันติภาพ ...[แต่]หากอินเดีย ...จำเป็นต้องใช้[ปรมาณู]เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ...ความรู้สึกอันแรงกล้าของเราก็คงไม่อาจยับยั้งให้อินเดียดำเนินตามวัตถุประสงค์อื่นได้” (Constituent Assembly of India, 1948 in Perkovich 2001, pp.18–20)

สำหรับลักษณะโครงสร้างองค์กรประการที่สอง ที่เนห์รูไม่นำการทหารเข้ามาเกี่ยวข้อง กับโครงการนิวเคลียร์นั้น อาจจะทำให้หลายคนเข้าใจว่า เนห์รูตัดทางเลือกนิวเคลียร์ที่มีวัตถุประสงค์ทางการทหารอย่างสิ้นเชิง แท้จริงแล้ว เนห์รูไม่ต้องการให้ทหารมีอำนาจบริหารจัดการเรื่อง

นิวเคลียร์ เนห์รูเปิดโอกาสให้بابาพัฒนาระเบิดนิวเคลียร์ซึ่งเป็นเหตุผลทางการเมือง แต่การบริหารจัดการทั้งหมดต้องเป็นหน้าที่ของนักวิทยาศาสตร์ในกำกับของبابาโดยมีเนห์รูเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจสูงสุด เหตุที่ทำให้เนห์รูคิดเช่นนี้คือ เนห์รูไม่ต้องการให้ทหารมีอำนาจมาก ด้วยเกรงว่า หากมีอำนาจมาก ทหารก็จะขู่เข็ญให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณจำนวนมากให้แก่กองทัพ ซึ่งจะทำให้การพัฒนาประเทศแบบเนห์รูที่ประสงค์จะหลีกเลี่ยงการใช้งบประมาณกลาโหมจำนวนมากไม่อาจเป็นไปได้ (Ganguly and Hagerty, 2005, p. 26; Perkovich, 2004, p.183) ลักษณะเช่นนี้ยังสอดคล้องกับการออกแบบการเมืองการปกครองของอินเดียที่เลียนแบบอังกฤษโดยแยกทหารออกจากการเมืองอย่างชัดเจน ผู้ก่อตั้งประเทศรวมถึงตัวเนห์รูเองก็หวาดระแวงบทบาทของทหารต่อการเมือง เนื่องจาก ณ ขณะนั้น ปรากฏการณ์รัฐประหารเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วหน้าในประเทศกำลังพัฒนา จึงไม่แปลกที่เนห์รูจะไม่ให้ทหารมีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ รวมถึงโครงการนิวเคลียร์ที่กำลังจะเกิดขึ้นด้วย (ดูบทบาททางการเมืองอันจำกัดของทหารอินเดียได้ใน Cohen, 2001)

จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะสำคัญ 2 ประการของโครงสร้างองค์กรดังกล่าวบ่งชี้ว่า โครงการนิวเคลียร์ของอินเดียที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างเต็มที่เป็นไปเพื่อพลังงานอย่างแน่นอน แต่ก็เปิดทางให้นักวิทยาศาสตร์ในกำกับของبابาพัฒนาทางเลือกระเบิดนิวเคลียร์อย่างลับๆ ด้วย พฤติกรรมนิวเคลียร์อินเดียยังชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่بابาก่อนข้างมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมายนิวเคลียร์ทั้งสองทางของอินเดีย (นั่นคือ นิวเคลียร์เพื่อพลังงานในช่วงเริ่มแรก และระเบิดในอนาคตด้วย) อย่างต่อเนื่อง (Lavoy, 1993, p. 202) แต่เนห์รูในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุดกลับลังเลกับนิวเคลียร์ทางที่สอง ทั้งๆ ที่ตนเป็นผู้เปิดทางให้بابาพัฒนาระเบิดนิวเคลียร์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะเนห์รูตระหนักเสมอว่าอาวุธนิวเคลียร์ขัดแย้งกับจริยธรรมระหว่างประเทศที่โลกไม่ควรมุ่งไปสู่การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ แต่เนห์รูก็ทราบอย่างแจ่มแจ้งด้วยว่า หลักจริยธรรมระหว่างประเทศที่ตนยึดมั่นพร้อมกับความประสงค์ที่จะให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของอินเดียคงหนึ่งในมหาอำนาจอาจจะสิ้นหวังได้ในวันหนึ่งเพราะการเมืองตามภาวะความเป็นจริง (*Realpolitik*) ดังนั้น การที่เนห์รูเห็นว่า “...อินเดียย่อมต้องปกป้องตนเองด้วยทุกวิถีทางที่มีอยู่” หรือ “...จำต้องใช้[ปริมาณ]เพื่อวัตถุประสงค์อื่น” นอกจากจะสะท้อนวิถีคิดของเนห์รูอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ยังลงรอยกับการที่เนห์รูนำการตัดสินใจนิวเคลียร์ทั้งหมดมาอยู่ในกำกับตนด้วย นั่นคือ วันใดจำเป็นต้องประกาศให้โลกทราบว่า อินเดียได้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์แล้ว เนห์รูเท่านั้นที่รู้ดีและจะเป็นผู้กระทำการเอง แต่หากไม่มีความจำเป็น ก็คือเนห์รูอีกเช่นกันที่จะปกปิดเรื่องนี้ต่อไปตราบนานเท่าที่ตนยังมีอำนาจอยู่

ถึงแม้คำตอบของเนห์รูต่อรัฐสภาในปี 1948 ดังที่ระบุไว้ข้างต้นจะสอดคล้องกับคำที่เนห์รูเคยเตือนไว้ในปี 1946 ว่า ท้ายที่สุดแล้ว “ทุกประเทศจำเป็นต้องประดิษฐ์และใช้ประดิษฐกรรมทาง

วิทยาศาสตร์ล่าสุดเพื่อปกป้องตนเอง” กระนั้นก็ตาม ในทางปฏิบัติอินเดียไม่ได้ผลิกระเบิดนิวเคลียร์ในช่วงเริ่มแรก ทั้งนี้ก็เพราะอินเดียยังไม่มีศักยภาพพอที่จะทำได้ แต่เนहरूและคนอื่นๆหลายคนก็ทราบดีว่า “ความชำนาญในเรื่องเทคโนโลยีนิวเคลียร์อย่างถ่องแท้ก็จะนำมาซึ่งสมรรถนะด้านอาวุธนิวเคลียร์เอง” (Jones, 2006) เนहरूเริ่มเห็นด้วยว่า หากวันหนึ่งอินเดียจำเป็นต้องมีระเบิดนิวเคลียร์จริง คงต้องเผชิญกับการคัดค้านอย่างแน่นนอน นอกจากการเมืองภายในประเทศ ดังเช่นการคัดค้านของสมาชิกรัฐสภาที่เนहरूประสบในช่วงอภิปรายรัฐบัญญัติพลังงานปรมาณูแล้ว คงมีแรงกดดันจากต่างประเทศอีกเป็นแน่ ดังนั้น เพื่อไม่ให้แผนการนิวเคลียร์สองทางล้มเหลว เนहरूจึงเน้นที่จะกล่าวถึงนิวเคลียร์ทางแรกแต่อย่างเดียว ทั้งนี้ ต้องเข้าใจด้วยว่า หากเนहरूไม่เน้นให้ชัดเจนว่าอินเดียคิดจะใช้นิวเคลียร์เพียงเพื่อเหตุผลทางพลเรือน ความคาดหวังที่จะให้ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ช่วยเหลือทางเทคนิคแก่โครงการนิวเคลียร์อินเดียผ่านบาบาคงล้มเหลวอย่างแน่นอน ทั้งหมดที่กล่าวมาจึงสอดคล้องกับความพยายามของเนहरूในการทำให้เรื่องนิวเคลียร์อินเดียเพื่อเหตุผลทางทหารเป็นเรื่องลับ โดยมีรัฐบัญญัติพลังงานปรมาณูปี 1948 ที่รัฐสภาเห็นชอบเป็นฐานรองรับ

เป็นเรื่องจริงด้วยว่า เนहरूนั้นศรัทธาพลังงานนิวเคลียร์อย่างยิ่งยวด เนहरूเชื่อว่าวิทยาศาสตร์นิวเคลียร์นอกจากจะช่วยพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคทางเทคโนโลยี อันจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจแบบเนहरूที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยรัฐเป็นผู้ควบคุมส่วนใหญ่แล้ว (ดูการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเนहरूเพิ่มเติมใน Bhagwati and Panagariya, 2012, pp.253–257) ศาสตร์ดังกล่าวยังจะช่วยตอบสนองการที่ ‘ชะตาลิขิตให้เราทำแต่เรื่องใหญ่ๆ’ หรือความมุ่งมาดปรารถนาเป็นมหาอำนาจของอินเดียด้วย ซึ่งโดยปริยายจะช่วยเก็บเกี่ยวพื้นที่ศักดิ์ศรีของอินเดียในเวทีระหว่างประเทศ (ดู Marwah, 1997; Thomas and Gupta, 2000; Cohen, 2001; Ganguly 2003) ที่ถูกล้างผลาญอย่างย่อยยับจากการตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเป็นเวลาร่วม 190 ปี (นับตั้งแต่สงครามพลาสซี (Plassey) ปี 1757 ถึงการได้รับเอกราชจากอังกฤษปี 1947) หากขยายความเพิ่มเติม คงกล่าวได้ด้วยว่า การพัฒนานิวเคลียร์สะท้อนให้เห็นภาวะอารมณ์ ‘อินเดียอิสระ’ ที่แม้จะยากจนแต่ก็ทะนงในศักดิ์ศรีและในอารยธรรมของตนที่คืนจากการล้นหลามอันยาวนานภายใต้อาณานิคม การพัฒนานิวเคลียร์ซึ่งจะนำมาสู่การพัฒนาประเทศจึงถือเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ การปฏิบัติตามความเชื่อนี้ดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง นับตั้งแต่ปี 1954 กรมพลังงานปรมาณูก็เทงบประมาณสนับสนุนโครงการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างปี 1954–1956 งบประมาณสำหรับพลังงานปรมาณูเพิ่มขึ้นเป็น 12 เท่า ในปี 1958 กรมพลังงานปรมาณูใช้เงินหนึ่งในสามของงบประมาณวิจัยทั้งหมดของประเทศ (Ray, 2013, p.67) ท่ามกลางบรรยากาศเช่นนี้ โดยเฉพาะหลังปลายปี 1955 เป็นต้นมา เนहरूและบาบาก็เริ่มพูดคุยนานในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับศักยภาพและเจตจำนงในการสร้างระเบิดนิวเคลียร์ (Perkovich 2001, p.34)

ในขณะที่นักวิทยาศาสตร์อินเดียมุ่งมั่นใช้ทักษะของตนพัฒนานิวเคลียร์อย่างแข็งขัน อินเดียก็เล็งเห็นความจำเป็นในการมีจุดยืนเรื่องนิวเคลียร์ที่สอดคล้องหรือเชื่อมโยงกับการต่างประเทศที่มีจริยธรรมของตน ครั้งหนึ่งเนห์รูเคยแสดงจุดมุ่งหมายนโยบายการต่างประเทศของอินเดียไว้ในวันที่ 17 ตุลาคม ปี 1949 ณ มหาวิทยาลัยโคลัมเบียแห่งสหรัฐฯ ว่า

“อินเดียเป็นประเทศเก่าแก่มากและมีอดีตอันยิ่งใหญ่ แต่ก็ประเทศใหม่ที่มีแรงกระตุ้นและแรงปรารถนาใหม่ๆ เช่นกัน อินเดียหลีกเลี่ยงมิได้ที่จะต้องพิจารณานโยบายต่างประเทศของตนเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวที่รู้แจ้ง แต่ขณะเดียวกันก็นำกลไกอุดมคตินิยมของตนเข้ามาด้วย ฉะนั้น อินเดียจึงพยายามผสานอุดมคตินิยมกับผลประโยชน์แห่งชาติ วัตถุประสงค์หลักของนโยบายนั้นคือ การแสวงหาสันติภาพโดยมิใช่จากการถือหางมหาอำนาจหรือกลุ่มอำนาจใด แต่โดยวิธีอิสระต่อแต่ละประเด็นที่ถกเถียงหรือขัดแย้งกันอยู่ โดยการปลดแอกประชาชนได้อำนาจอธิปไตย โดยการรักษาสภาพทั้งในระดับชาติและระดับปัจเจก และโดยการจัดการความต้องการ โรคภัย และความเพิกเฉย ที่ทำให้ประชากรโลกส่วนใหญ่เดือดร้อน” (Nehru in Barnds, 1972, pp. 47–48)

ในบริบทของจุดมุ่งหมายดังกล่าว เนห์รูจึงประกาศให้โลกทราบว่าการพัฒนานิวเคลียร์ของอินเดียสัมพันธ์กับ (1) การส่งเสริมการปลดอาวุธนิวเคลียร์ทั่วหน้าของอินเดียเพื่อ “แสวงหาสันติภาพ” และ (2) ไม่ “ถือหางมหาอำนาจหรือกลุ่มอำนาจใด” หรือการไม่ประสงค์จะฝักใฝ่สหรัฐฯ หรือสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นมหาอำนาจ 2 ขั้วการเมืองของสงครามเย็น ดังที่อินเดียมีสถานะภาพเป็นตัวแทนสำคัญร่วมจัดตั้งขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement)² จูดิธ เอ็ม. บราวน์ (Judith M. Brown) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเนห์รูอย่างถ่องแท้ อธิบายจุดยืนของเนห์รูในประเด็นไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดโดยชี้ให้เห็นวิสัยทัศน์ของเนห์รูต่อโลกว่า “อินเดีย... จะยึดหลักจุดยืนทางศีลธรรม ซึ่งจะรับใช้และสมานประเทศในเอเชียและแอฟริกาหลายประเทศ ที่ใฝ่หาอิสรภาพทางนโยบายอย่างแท้จริง และจะดำเนินงานเพื่อสันติภาพโดยป้องกันมิให้ก่อเกิดกลุ่มอำนาจอันเป็นปฏิปักษ์กันขึ้น” (Brown, 2003, p. 257) ในทำนองเดียวกัน ผู้เชี่ยวชาญวิวัฒนาการนิวเคลียร์อินเดียชื่อดัง จอร์จ เพอร์โควิช (George Perkovich) อธิบายว่า “เนห์รูหมายจะวางอินเดียให้เป็นตัวอย่างทางศีลธรรม เป็นรัฐที่นำการเปลี่ยนโฉมของระบบระหว่างประเทศออกจากการเมืองที่ใช้อำนาจทางการเมืองมากเกินไป เข้าสู่ระเบียบโลกที่เป็นธรรมมากขึ้นได้...” (Perkovich, 2002, pp. 26–27)

² (1) โยชิป บรอส ตีโต (Josip Bros Tito) แห่งยูโกสลาเวีย (2) ซูการ์โน (Sukarno) แห่งอินโดนีเซีย (3) กามาล อับเดล นัสเซอร์ (Gamal Abdel Nasser) แห่งอียิปต์ (4) ควาเม นินครumah (Kwame Nkrumah) แห่งกานา และ (5) เนห์รูเป็นผู้แทนประเทศกำลังพัฒนาที่ร่วมจัดตั้งขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เนห์รูเป็นผู้ประดิษฐ์คำว่า ‘ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด’ (non-aligned) ครั้งแรกในสุนทรพจน์ที่กล่าวในปี 1954 ณ กรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา การประชุมในเมืองบันดุง (Bandung) ประเทศอินโดนีเซียในปี 1955 เป็นจุดกำเนิดของขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ถึงแม้เนहरूจะพยายามมุ่งมั่นไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด แต่ในช่วงเริ่มแรกก็โน้มเอียงไปทางสหรัฐฯ เช่นกัน เพราะเนहरूเล็งเห็นว่า ทั้งสหรัฐฯ และอินเดียมีภาษาอังกฤษและการปกครองแบบประชาธิปไตยร่วมกัน เนहरूยังคาดหวังด้วยว่า สหรัฐฯ จะช่วยเหลืออินเดียได้ในด้านต่างๆ รวมถึงอาหาร และการลงทุนในการพัฒนาประเทศ (Brown, 2003, p. 257) ทั้งนี้ ต้องตระหนักด้วยว่าความอดสาหัสของเนहरूในการสถาปนาความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับโซเวียตก็มิได้เป็นไปตามความคาดหวัง โจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) มองว่า อินเดียซึ่งเคยตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ คงมิใช่อะไรอื่น นอกจากแขนขาของจักรวรรดินิยมตะวันตก สตาลินไม่เห็นวาทะโซเวียตจะได้ประโยชน์อะไรจากอินเดีย หรือแม้กระทั่งจากพรรคคอมมิวนิสต์อินเดีย (Communist Party of India) ซึ่งนอกจากจะมีอิทธิพลทางการเมืองน้อยนิดและกระจัดกระจายเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยแล้วยังมีอุดมการณ์ที่รวนเร แก่งว้างขวางไม่เชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันอีก สำหรับสตาลินผู้ซึ่งใส่ใจกับความบริสุทธิ์ทางอุดมการณ์โดยมีลัทธิมาร์กซิสต์-เลนินิสต์ (Marxist-Leninist) เป็นแนวทาง จีนภายใต้การนำของเหมา เจ๋อตง (Mao Zedong) ต่างหากที่ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างของการปฏิวัติ (Hilger, 2009) ดังนั้น ความปรารถนาของเนहरूจึงเป็นสิ่งที่ยังไม่อาจบรรลุได้ อินเดีย ณ บัดนี้ก็เริ่มมองออกแล้วว่า ตราบใดที่สตาลินยังมีชีวิตอยู่ มิตรภาพระหว่างอินเดียบกับโซเวียตคงไม่ก้าวไกลไปมากกว่าที่เป็นอยู่ (Mastny, 2010, p. 52)

จุดยืนของเนहरूที่ส่งเสริมการปลดอาวุธนิวเคลียร์ทั่วหน้าและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดสอดคล้องกับการเน้นพัฒนาประเทศที่ยึดรูปแบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมที่ไม่ประสงค์จะอุทิศงบประมาณจำนวนมากให้กับทหาร และในเวลาเดียวกันก็ไม่ขัดกับหลัก ‘อหิงสา’ (ahimsa) และ ‘สัตยาเคราะห์’ (satyagraha) ที่บิดาแห่งชาติอินเดีย มหาตมะคานธี (Mahatma Gandhi) ใช้ในการต่อสู้กับอังกฤษเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราช หลักการของคานธีเปรียบเสมือนอัตลักษณ์ประการสำคัญของความเป็นชาติอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพิจารณาว่าคานธีเพิ่งเสียชีวิตในปี 1948 ในแง่ของการต่างประเทศและความมั่นคงก็เช่นกัน เนहरूมองว่า โลกที่ปราศจากอาวุธนิวเคลียร์ย่อมเป็นผลดีต่อสันติภาพและความมั่นคงของโลก ปกป้องภูมิภาคเอเชียใต้ให้รอดจากอิทธิพลหรือแรงกดดันภายนอก และขณะเดียวกันย่อมทำให้อินเดียมีความมั่นคงอย่างสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การดำรงอธิปไตยของอินเดียไว้จึงเน้นความคิดและจุดยืนเหล่านี้โดย “ขอปฏิเสธการควบคุมหรือการยับยั้งจากภายนอกใดๆ ที่สถาปนาขึ้นมาในลักษณะเลือกปฏิบัติ” (Ram, 1999, p. 48) อินเดียจึงย้าแล้วย้าอีกว่า การพัฒนานิวเคลียร์ของตนนั้น มิได้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ทางการทหาร หากแต่เป็นไปโดยสันติ และตนส่งเสริมการปลดอาวุธนิวเคลียร์ทั่วหน้า ในเดือนเมษายน ปี 1954 เนहरूได้ตอกย้ำจุดยืนของอินเดียในเรื่องอาวุธนิวเคลียร์อีกครั้ง เมื่อเขาประกาศผ่านรัฐสภาอินเดียเรียกร้องให้ห้ามและกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ รวมถึงยุติการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมด (Ogden, 2011, p.

291; Mathai, 2013, p. 6) การเรียกร่องดังกล่าวสัมพันธ์กับการทดลองระเบิดนิวเคลียร์บนดินซึ่งหลายประเทศ ณ ขณะนั้นนิยมกระทำกัน นับได้ว่าการเรียกร่องดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่สนธิสัญญาห้ามการทดลองบางส่วน (Partial Test Ban Treaty) ในปี 1963 ซึ่งห้ามการทดลองในชั้นบรรยากาศ ในอวกาศ และใต้น้ำ และในที่สุดก็กำหนดให้การทดลองใต้ดินเป็นการปฏิบัติทั่วหน้า แม้ฝรั่งเศสยังดำเนินการทดลองบนดินจนกระทั่งปี 1974 และจีนยังทำเช่นนั้นจนกระทั่งปี 1980 (Ogden, 2011, p. 291) อินเดียได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาห้ามการทดลองบางส่วน “ด้วยความหวังว่าสนธิสัญญาดังกล่าวจะนำไปสู่การปลดอาวุธนิวเคลียร์ทั่วหน้าต่อไป” (Paul, 2002, p. 91)

โดยรวมแล้ว ถึงแม้เนห์รูจะเคยเปรยเรื่องอาวุธนิวเคลียร์ และเปิดทางให้บาบาเตรียมการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อย่างอิสระ แต่อีกด้านหนึ่ง เนห์รูก็ประกาศให้โลกรับทราบ ว่า โครงการพัฒนา นิวเคลียร์ของอินเดียมิได้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ด้านสรรพาวุธ หากแต่เป็นการมุ่งมั่นแสวงหาเทคโนโลยีในด้านพลังงานเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ความชัดเจนในการรับรู้เรื่องนี้คงเป็นแรงจูงใจสำคัญว่า นับตั้งแต่ปี 1955 เป็นต้นมา รัฐบาลสหราชอาณาจักร แคนาดา และสหรัฐฯ ได้ตกลงร่วมมือในโครงการนิวเคลียร์กับรัฐบาลอินเดีย กล่าวอย่างละเอียดคือ ในปี 1955 รัฐบาลอังกฤษได้ช่วยเหลืออินเดียในการสร้างเตาปฏิกรณ์วิจัยน้ำมวลเบา ‘อัปสรา’ (Apsara) ในเดือนกันยายนปีเดียวกัน หลังจากการเจรจานานกว่า 1 ปี รัฐบาลแคนาดาก็ตกลงสร้างเตาปฏิกรณ์วิจัยกำลังสูงให้แก่อินเดีย ซึ่งมีชื่อว่า เตาปฏิกรณ์แคนาดา-อินเดีย (Canada-India Reactor หรือ CIR) สหรัฐฯ ก็เช่นกัน ภายใต้โครงการ ‘ปรมาณูเพื่อสันติภาพ’ (Atoms for Peace) ของประธานาธิบดี ดไวท์ เดวิด ไอเซนฮาวร์ (Dwight David Eisenhower) ตกลงจัดหา น้ำมวลหนักปริมาณ 21 ตันเพื่อใช้กับเตาปฏิกรณ์ดังกล่าว ซึ่งในเวลาต่อมารู้จักกันในนาม ‘ซีริส’ (CIRUS หรือ Canada-India Reactor, US)” (Ray, 2013, p.67) แลดูคล้ายว่า เนห์รูพอใจที่มหาอำนาจตะวันตกสนับสนุนโครงการปรมาณูเพื่อพลังงานของอินเดีย ในวันที่ 24 กรกฎาคม ปี 1957 เนห์รูจึงยื่นกรณเรื่องปรมาณูเพื่อพลังงานต่อโลกสภา (Lok Sabha) หรือสภาล่างว่า “เราได้ประกาศไว้ชัดเจนว่าเราไม่สนใจจะทำระเบิดปรมาณู แม้ว่าเราจะมีความสามารถทำได้ และว่าเราจะไม่ใช้พลังงานนิวเคลียร์ไปในทางทำลายล้างไม่ว่ากรณีใดๆ ...ผมหวังว่า นั่นจะเป็นนโยบายของทุกรัฐบาลในภายภาคหน้า” (Nehru in Bidwai and Vanaik, 2002, p.64) ในวันที่ 11 ตุลาคมปีเดียวกัน เนห์รูได้แสดงจุดยืนด้านจริยธรรมของตนอีกครั้ง เมื่อเนห์รูกล่าวต่อประชาชนในเมืองฮิโรชิมา (Hiroshima) ในฐานะเหยื่อระเบิดปรมาณูสหรัฐฯ ว่า “เราต้องฝ่าฟันไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งการจัดอุปกรณ์นิวเคลียร์และการปลดอาวุธนิวเคลียร์ และสู่ความเชื่อมั่นกันและกัน เราต้องตระหนักถึงความเป็นโลกใบเดียวกัน (One World)” (The Hindu, undated)

ค. บัจจยจีน การเมืองระหว่างประเทศ และการเมืองภายในประเทศ

เช่นเดียวกับนิวเคลียร์ นโยบายของเนห์รูต่อจีนมีความสลับซับซ้อนอยู่พอสมควร ในแง่หนึ่ง เห็นได้ชัดว่าเนห์รูค่อนข้างมุ่งมั่นที่จะผูกมิตรกับจีนอย่างเหนียวแน่น ความประสงค์ดังกล่าวต่อประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันยาวกว่า 4,000 กิโลเมตร มีความพยายามสร้างภราดรภาพแห่งเอเชียของเนห์รูเป็นแรงบันดาลใจสำคัญ เนห์รูเชื่อว่า ทั้งอินเดียและจีนซึ่งเป็นสองอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของเอเชีย “มีปัญหามากมายประการร่วมกัน สามารถเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และร่วมกันสร้างอัตลักษณ์เอเชีย พร้อมกับมีบทบาทในโลกที่กำลังเปลี่ยนไป” (Brown, 2003, p.267) เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว เนห์รูจึงขอมอบนอกนอกลู่ทางศีลธรรมจรรยาของตนเพื่อเอาใจรัฐบาลใหม่ของจีนหลังปี 1949 ซึ่งเป็นรัฐบาลที่นอกจากอินเดียจะ “ไม่สันทัด” แล้ว ยัง “เดาใจได้ยาก” อีก (Schoettli, 2013, p.59) ว่าด้วยสมาชิกภาพของจีนในสหประชาชาติ ซึ่งมีทางเลือกระหว่าง (1) สาธารณรัฐจีน (Republic of China) ที่รัฐบาล(จีน)ได้หันอ้างว่าตนเป็นสมาชิกันับตั้งแต่ปี 1945 กับ (2) สาธารณรัฐประชาชนจีน (People’s Republic of China) โดยรัฐบาลเหมา นับตั้งแต่ปี 1949 เนห์รูเลือกสนับสนุนจีนแบบหลังอย่างแข็งขัน (Pant, 2011, p. 234; Schoettli, 2013, p.59) ในประเด็นทิเบตก็เช่นกัน เนห์รูก็กล่าวถึง “ภูมิภาคทิเบตแห่งจีน” (Tibet Region of China) แม้แต่ภาวะการณ์อันตึงเครียดเนื่องจากจีนนำกองทัพปลดแอกประชาชนเข้าไปในทิเบตในปี 1950 ก็ไม่ทำให้เนห์รูปรึปากประณามจีน (Schoettli, 2013, p. 59) ว่าด้วยประเด็นปัญหาทิเบตในระดับสหประชาชาติ เนห์รูก็ไม่เคยสนับสนุนทิเบตอย่างเป็นทางการ ในช่วงสงครามเกาหลีก็เช่นกัน นอกจากเนห์รูจะใช้ความเชื่อมโยงของตนกับปักกิ่งเพื่อไกล่เกลี่ยการหยุดยิงชั่วคราว ซึ่งถูกสตาลินขัดขวางในที่สุดแล้ว (Mastny, 2010, p.52) เนห์รูยังต่อต้านความพยายามใดๆ ที่จะประณามบทบาทของจีนในเกาหลีด้วย (Pant, 2011, p. 234) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองนำมาซึ่งข้อตกลงปัญจศีลา (Panchasheela Agreement) ในปี 1954³ คำขวัญอันโด่งดังที่ว่า ‘Chini-Hindi bhai bhai’ (‘จีน อินเดีย เราทั้งผองพี่น้องกัน’) (Ali, 1991, p. 99) น่าจะเป็นตัวอย่างสะท้อนมิตรภาพอันใกล้ชิดระหว่างทั้งสองชาติได้เป็นอย่างดี

ในอีกด้านหนึ่ง เนห์รูก็ได้สนับสนุนอย่างจำกัดต่อกลุ่มที่จีนเรียกว่า ‘ผู้ก่อการกบฏ’ ในทิเบต เพราะอินเดียมีผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ และมี “ความผูกพันทางจิตวิญญาณ” (spiritual bonds) กับทิเบต (Guruswamy and Singh, 2009, p. 38) นอกจากนี้ เนห์รูก็ยอมจีนในเรื่องข้อพิพาทพรมแดนทั้งหมดไม่ได้เช่นกัน ประเด็นพิพาทมี 2 พื้นที่สำคัญเกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) ผังตะวันออกซึ่งมี

³ ข้อตกลงปัญจศีลารวมถึงหลักการ 5 ประการ ได้แก่ (1) การเคารพบูรณภาพแห่งดินแดนและอธิปไตยของแต่ละฝ่าย (2) การไม่รุกรานซึ่งกันและกัน (3) การไม่แทรกแซงกิจการภายในของแต่ละฝ่าย (4) การให้ความเสมอภาคและผลประโยชน์อันเท่าเทียมกัน และกัน และ (5) การอยู่ร่วมกันโดยสันติ

พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 145,000 ตารางกิโลเมตร อินเดียเรียกพื้นที่ดังกล่าวว่าหน่วยแนวเขตแดนฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือ (North East Frontier Agency, NEFA) แต่จีนมองว่าพื้นที่ดังกล่าวคือทิเบตใต้ (South Tibet) และ (2) ฝั่งตะวันตกซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 33,700 ตารางกิโลเมตร รวมถึงที่ราบสูงอักไซ ชิน (Aksai Chin) อันมีพรมแดนติดกับแคชเมียร์ (Kashmir) ชินเจียง (Xinjiang) และทิเบต ในประเด็นพรมแดนนี้ หากขยายความเพิ่มเติมก็คือ ตั้งแต่ปี 1950 นักการทูตอินเดียได้เริ่มเผชิญกับแผนที่ของจีน ที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่อินเดียคิดว่าเป็นของตนนั้นอยู่ในบริเวณอาณาเขตของจีน เนห์รูปฏิเสธที่จะพูดคุยเรื่องพรมแดนกับจีนในช่วงเริ่มแรก เนห์รูเชื่อว่า พรมแดนที่อินเดียได้รับตกทอดจากจักรวรรดิอังกฤษเป็นสิ่งที่ “ถูกต้องตามกฎหมาย และย่อมละเมิดมิได้” (Ganguly, 2004, p.105) หลังจากการกดดันของราชการอินเดีย เนห์รูตัดสินใจคุยเรื่องนี้กับนายกรัฐมนตรีจีน โจว เอินไหล (Zhou Enlai) เมื่อเนห์รูเยือนปักกิ่งในปี 1954 โจวตอบกลับเนห์รูว่า แผนที่ที่เนห์รูกล่าวถึงนั้น เป็นเอกสารเก่าของระบอบเดิม จีนใหม่ยังไม่มีโอกาสทบทวนตรวจสอบแก้ไข เนห์รูจึงตัดสินใจไม่พูดเรื่องนี้อีกต่อไป นักวิชาการด้านการต่างประเทศอินเดียชื่อดัง สุมิต คังคุลี (Sumit Ganguly) วิพากษ์เนห์รูว่า “ความไม่สมจริงของเขา [เนห์รู] ที่จะแสวงหาคำตอบที่ชัดเจนในเรื่องนี้ นำมาสู่ปัญหาร้ายแรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีน-อินเดียในเวลาต่อมา” คังคุลีเน้นให้เห็นด้วยว่า ในขณะที่เนห์รูไม่จริงจังกับประเด็นข้อพิพาทพรมแดนระหว่างจีนกับอินเดีย แต่ฝ่ายผู้นำปฏิวัติจีนคิดเรื่องพรมแดนอย่างจริงจัง เพราะหลังจากอังกฤษออกไปจากอนุทวีปแล้ว สิ่งหนึ่งที่จีนต้องการทำอย่างชัดเจนคือ “ทวงคืนอาณาเขตที่ ‘สูญเสีย’ แก่นักล่าอาณานิคมตะวันตกทั้งหลาย” (Ganguly, 2004, pp. 111–112)

การกระทบกระทั่งกัน ณ พรมแดนระหว่างหน่วยงานความมั่นคงของจีนและอินเดียในปี 1958 เริ่มจุดชนวนปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศไปสู่จุดเลวร้าย และในที่สุดความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอินเดียก็ผกผันอย่างทันตาเห็นในปี 1959 เมื่อจีนบุกทิเบตและรับทราบ ว่า ‘ผู้ก่อการกบฏ’ ได้รับการฝึกอบรมและสนับสนุนทางการเงินโดยสำนักข่าวกรองกลาง (Central Intelligence Agency, CIA) แห่งสหรัฐฯ และตัวแทนของเจียง ไค-เช็ค (Chiang Kai-Shek) ณ ที่พักร้อนบนเนินเขาคาติมปง (Kalimpong Hill Station) ในรัฐเบงกอลตะวันตก (West Bengal) ของอินเดีย จีนขอร้องให้อินเดียปราบปรามกิจกรรมทั้งหมดในพื้นที่ซึ่งจีนถือเป็นปฏิปักษ์ต่อตน แต่เนห์รูก็ปฏิบัติตามอย่างไม่จริงจัง (Malone, 2011, p.133) อินเดียมองเห็นแล้วว่า จีนกำลังขยายอาณาบริเวณของตน และนี่ย่อมเป็นสิ่งที่อินเดียรับไม่ได้ ดังที่ชาวอินเดียผู้เชี่ยวชาญความขัดแย้งระหว่างอินเดีย-จีนคนสำคัญเปรียบการกระทำของจีนว่าเป็นมหาอำนาจที่ต้องการขยายดินแดน ซึ่งตั้งที่มั่นอยู่ในทิเบต และ “ถือป็นพกบรจรุกระสุนเต็มอัตรา เล็งขั้วหัวใจของอินเดียอยู่” (Chakravarti, 1961 in Malone, 2011, p.133) “การรุกราน” ทิเบต ในปี 1959 ยังส่งผลให้ทะไลลามะ (Dalai Lama) องค์

ที่ 14 พร้อมกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลทิเบตบางคน และประชาชนชาวทิเบตมากกว่า 80,000 คน ขอลี้ภัยพึ่งใบบุญในอินเดีย เนปาล และภูฏาน (Central Tibetan Administration, undated) และในที่สุดจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่น ณ ธรรมศาลา (Dharamshala) แห่งประเทศอินเดียในปี 1960

ในด้านการเมืองภายในประเทศ สมาชิกรัฐสภาของอินเดียก็เริ่มไม่ไว้วางใจเนहरूมากขึ้นเรื่อยๆ พวกเขากังวลกับการกระทบกระทั่งกันในพื้นที่พรมแดนระหว่างจีนกับอินเดีย คนเหล่านี้ไม่พอใจด้วยว่าประเด็นปัญหาสำคัญเช่นนี้โดยเฉพาะแผนการสร้างถนนของจีนในพื้นที่พิพาทถูกปกปิดเป็นความลับต่อพวกเขาโดยตลอด พวกเขาจึงตัดสินใจจำกัดอำนาจของเนहरूโดยถือจุดยืนที่จะไม่ยอมอ่อนข้อต่อจีน เนहरूพยายามไม่ให้ความขัดแย้งบานปลายไปกว่านี้ จึงเชิญโจมาเจรจาที่อินเดียในปี 1960 แต่การเจรจาก็ล้มเหลว “เพราะรัฐมนตรีและเพื่อนร่วมงานของเนहरूไม่แสดงที่ท่าทีที่จะโน้มเอียงไปสู่การประนีประนอม” (Ganguly and Hagerty, 2005, p.27) เพื่อจะยืนยันกรณคดีว่าอาณาเขตดังกล่าวเป็นของตน อินเดียจึงตัดสินใจดำเนิน ‘นโยบายมุ่งหน้า’ (Forward Policy) ในปี 1961 โดยส่งทหารเพียงจำนวนไม่กี่นายพร้อมกับอาวุธยุทโธปกรณ์ ที่ไม่มี “เขี้ยวเล็บ” (Ganguly and Hagerty, 2005, p.27) ไปประจำการในพื้นที่ที่จีนอ้างว่าเป็นของตน จีนโกรธอาทักปฏิกิริยาของอินเดีย แต่ก็ไม่ได้ตอบโต้ในเบื้องต้นเพราะจีนยัง “โซเซ” จากอาการหายนะของโครงการ ‘ก้าวกระโดดใหญ่’ (Great Leap Forward) และการเผชิญภัยคุกคามจากไต้หวัน และจากการเกี่ยวข้องของสหรัฐฯ ในความขัดแย้งผ่านประเทศลาว (Malone, 2011, p.134)

อิสรภาพในเรื่องนิวเคลียร์ของอินเดียที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์พลเรือนโดยตรงก็เริ่มเปลี่ยนไป สถานการณ์ดังกล่าวเริ่มนำไปสู่การสร้างฉันทานุมติใหม่ในกลุ่มผู้นำอินเดีย บุคคลเหล่านี้เล็งเห็นว่า อินเดียอาจจำเป็นต้องพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เพื่อเสริมศักยภาพของตนให้เหมาะสมหากต้องเผชิญภัยคุกคามจากจีน (Hagerty, 1998, p.72) ทั้งๆ ที่จีนยังไม่มีระเบิดนิวเคลียร์ไว้ครอบครอง (จีนทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งแรกในวันที่ 16 ตุลาคม ปี 1964) การรับรู้เรื่องภัยคุกคามจากจีนหรือปัจจัยอื่นในที่สุดทั้งเร่งเร้าและสนับสนุนให้อินเดียนำการทหารเข้ามาผนวกกับการพัฒนานิวเคลียร์ที่เพิ่งจะริเริ่มขึ้นได้ไม่นาน การคิดเช่นนี้ในแง่ปฏิบัติคงเป็นเรื่องง่าย แต่ค่อนข้างน่าหนักใจในเชิงปทัสถาน เพราะศีลธรรมแบบ ‘อหิงสา’ และ ‘สัตยาเคราะห์’ ที่มหาตมะคานธีได้วางไว้เป็นรากฐานในการต่อสู้เพื่อเอกราชและมีนัยสำคัญต่อทิศทางการปกครองประเทศหลังได้รับเอกราช ย่อมไม่เปิดทางให้อินเดียครอบครองอาวุธนิวเคลียร์อย่างแนบเนียน ด้วยมหาตมะคานธีเองก็เคยแสดงความชิงชังต่อระเบิดปรมาณูอย่างเปิดเผยว่า “ระเบิดปรมาณูจะนำความวิบัติทางศีลธรรมมาสู่ผู้พัฒนาและผู้ใช้ระเบิด” (Cotright and Mattoo, 1996, p.6) ในแง่ของจุดยืนในการเรียกร้องให้ปลดอาวุธนิวเคลียร์ทั่วหน้าก็เช่นกัน การมีอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียอาจจะหมายถึงการกระทำที่ยิ่งมีถือสาปากถือศีล เพราะในขณะที่ตนเรียกร้องให้โลกปลดอาวุธนิวเคลียร์ แต่ตนกำลังจะกลับกลายเป็นผู้

ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์เสียเอง ในทางตรงกันข้าม หากไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ ผู้คนเหล่านี้เกรงว่าอินเดียจะไม่สามารถป้องปรามผู้อื่น โดยเฉพาะจีนที่อาจจะคิดโจมตีอินเดียได้ และตนก็จะไม่สามารถทะยานขึ้นมาเป็นมหาอำนาจได้ เพราะอินเดียจะไม่มีอะไรต่อรองกับมหาอำนาจ

ในปี 1960 นอกจากสหรัฐฯ ซึ่งเคยใช้ระเบิดปรมาณูในฮิโรชิมาและนางาซากิ (Nagasaki) ในปี 1945 แล้ว ยังมีอีก 3 ประเทศที่พิชิตทำให้โลกเห็นว่าตนมีสมรรถนะทางอาวุธนิวเคลียร์ ประเทศแรกคือโซเวียต ซึ่งทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งแรกในปี 1949 ประเทศที่สองคือสหราชอาณาจักร ซึ่งทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี 1952 และประเทศที่สามคือฝรั่งเศส ซึ่งทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี 1960 นอกจากนี้ ทั้ง 4 ประเทศยังเป็นสมาชิกถาวรคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติด้วย (United Nations Security Council, UNSC) บริบทดังกล่าวเริ่มสื่อให้อินเดียเห็นแล้วว่า การมีอาวุธนิวเคลียร์คือคุณสมบัติของการเป็นมหาอำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับความปรารถนาของตน เนห์รูเริ่มเล็งเห็นความเป็นไปได้ที่จะมีระเบิดนิวเคลียร์ ดังที่เนห์รูถามบาบาในปี 1960 ว่า “คุณสามารถพัฒนาระเบิดปรมาณูได้หรือไม่” บาบาตอบกลับว่า น่าจะเสร็จภายในเวลา 1 ปี แต่เนห์รูก็แสดงอาการลังเล เมื่อเขากล่าวต่อบาบาว่า “อย่าสร้าง[ระเบิดปรมาณู]จนกว่าผมจะบอกคุณ” (Nichols, 1987, p.352 in Perkovich, 2001, p.36)

ปัจจัยจีนกระเพื่อมแรงขึ้นทันตาเห็น เมื่ออินเดียพ่ายแพ้อย่างยับเยินในสงครามปี 1962 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับวิกฤตการณ์ขีปนาวุธ (รัสเซีย) ในคิวบา (Cuban Missile Crisis) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หลังจากจีนเสร็จธุระจากประเด็นปัญหาอื่น จีนก็เริ่มทำสงครามกับอินเดียดังที่จีนได้เตือนอินเดียซ้ำแล้วซ้ำอีกว่า ยุทธศาสตร์ของอินเดียในนามนโยบายมุ่งหน้านั้นสำแดงถึงความเป็นปรปักษ์ต่อจีน (Ganguly and Hagerty, 2005, p.7) กล่าวอีกอย่างคือ แรงจูงใจที่ทำให้จีนทำสงครามชายแดนครั้งนี้คงเป็นเรื่องพรมแดนอย่างแน่นอน แต่ประเด็นที่เบ็ดเตล็ดก็เป็นเหตุสำคัญอีกประการแห่งสงครามดังกล่าวด้วย เพราะรัฐบาลพลัดถิ่นทิเบตในธรรมศาลาเป็นประเด็นท้าทายการปกครองของจีนในทิเบตอย่างต่อเนื่อง (Pant, 2011, p.234) ปฏิเสธไม่ได้ว่าสงครามปี 1962 มีผลอย่างมหันต์ต่ออินเดียและโดยเฉพาะต่อตัวเนห์รู นับตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม ปี 1962 ซึ่งเป็นวันที่จีนบุกอินเดีย เนห์รูได้พยายามต่อสู้กับจีนโดยไม่ขอความช่วยเหลือจากประเทศอื่น แต่ประมาณ 1 เดือนต่อมาสถานการณ์ก็ชัดเจนแล้วว่า อินเดียกำลังเผชิญกับความพ่ายแพ้ที่น่าอดสู การโจมตีของจีนแทรกซึมไปถึงอุดรประเทศ (Uttar Pradesh) ซึ่งเป็นรัฐที่มีพรมแดนติดกับเดลี (Delhi) เมืองหลวงของอินเดีย สถานการณ์ดังกล่าวบ่งชี้ด้วยว่า ทหารอินเดียไม่พร้อมรับมือกับภัยคุกคามจากต่างประเทศเลย (Brown, 2003, p.323) เนห์รูตื่นตระหนกจนถึงกับขอความช่วยเหลือจากมหาอำนาจ ซึ่งอาจจะหมายถึงการเชื้อเชิญสงครามเย็นมาสู่ภูมิภาค และในเวลาเดียวกันก็จะทำให้ไม่อาจปกป้องหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดไว้ได้อีกต่อไป ถึงแม้หลังสตาลินถึงแก่กรรมแล้ว และความสัมพันธ์

ระหว่างอินเดียกับโซเวียตที่นำโดย นิกิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) จะเริ่มแน่นแฟ้นขึ้นตามลำดับ แต่โซเวียตในขั้นต้นถอยห่างจากการเข้าไปช่วยอินเดีย โซเวียตมองว่า หากตนเข้าไปช่วยอินเดีย จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับจีนที่เปราะบางอยู่แล้วนั้นแตกหักอย่างสิ้นเชิง ความสัมพันธ์เช่นนั้นย่อมทำลายภาพลักษณ์โลกคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะไม่เป็นผลดีต่อโซเวียตในการต่อกรกับสหรัฐฯ ในวิกฤตการณ์คิวบา กล่าวอย่างเรียบง่ายคือ ณ ขณะนั้นโซเวียตเห็นภาพใหญ่ของสงครามเย็นที่สัมพันธ์กับวิกฤตการณ์คิวบาสาคัญกว่าประเด็นอินเดีย

ในวันที่ 19 พฤศจิกายน ปี 1962 เนห์รูไม่เหลือทางเลือกอื่น ยกเว้นขอความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ โดย “ร้องขออย่างเร่งด่วนและเปิดเผย” ให้สหรัฐฯ โจมตีกองทัพอากาศ รวมถึงกำข่ออื่น ๆ ด้วย (ดูรายละเอียดใน Calvin, 1984) สหรัฐฯ ภายใต้รัฐบาล จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) ได้แสดง “การสนับสนุนและความเห็นใจ” (Kux, 1992, p.204) ในวันที่ 20 พฤศจิกายน ปี 1962 เคนเนดีได้ส่งเรือบรรทุกเครื่องบิน ยู. เอส. เอส. เอนเตอร์ไพรส์ (USS Enterprise) เข้าไปในอ่าวเบงกอล (Bay of Bengal) แต่เพิกถอนคำสั่งในวันถัดมาเพราะจีนประกาศหยุดยิง (Malone, 2011, pp. 157–158) ตัวเนห์รูเองรู้สึกประหลาดใจ ไม่สามารถหาคำอธิบายการประกาศหยุดยิงของจีนได้ เช่นเดียวกับที่ตนรู้สึกต่อการบุกของจีน (Brown, 2003, p.324) เป็นไปได้ว่าจีนเกรงสงครามจะบานปลายหากมีมหาอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง นั่นคือ นอกจากสหรัฐฯ แล้ว โซเวียตหลังเสร็จสิ้นภารกิจวิกฤตการณ์คิวบาก็คงพร้อมเสนอตัวเป็นทางเลือกยื่นมือเข้าช่วยอินเดีย เพราะความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตดังที่ได้กล่าวไว้ เริ่มแตกกว้างเกินจะเยียวยาได้ ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับโซเวียตตั้งแต่ปี 1953 แน่นแฟ้นขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ/หรือเป็นไปได้ว่า ภูมิอากาศของสมรภูมิที่หนาวจัดไม่อำนวยให้การสู้รบยืดเยื้อต่อไป และ/หรือเป็นเพราะการเลิกสงครามในช่วงเวลาที่ว่า นอกจากจะทำให้จีนเป็นผู้ชนะสงครามแล้ว จีนยังประสบความสำเร็จในการครอบครองอาณาเขตในพื้นที่อีกไซ ชิน ในลาดาค (Ladakh) ซึ่งอินเดียถือว่าเป็นพื้นที่ของตนในรัฐจัมมูและแคชเมียร์ (Jammu and Kashmir) แต่จีนก็ยืนยันกรานว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นของตน ดังปรากฏในบทสนทนาต่อมาระหว่างโจว เอินไหล กับ เฮนรีเอ.คิสซิงเจอร์ (Henry A. Kissinger) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ⁴

สงครามดังกล่าวซึ่งจบลงในระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้นมีผลทางจิตวิทยาอันรุนแรงต่อความมั่นใจและบุคลิกภาพของเนห์รู ในแง่ของความมั่นใจ ที่ครั้งหนึ่งเนห์รูเคยคิดว่า จริยธรรมระหว่างประเทศเป็นสิ่งสำคัญ พร้อมกับยึดมั่นว่า ทั้งอินเดียและจีนซึ่งเป็นสองอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของ

⁴ อ้างจากบันทึกบทสนทนาระหว่าง โจว เอินไหล กับ เฮนรี เอ. คิสซิงเจอร์ ในวันที่ 10 กรกฎาคม ปี 1971 เมื่อครั้งคิสซิงเจอร์เยือนจีนเป็นการลับ เอกสารดังกล่าวถูกเปิดเผยในภายหลัง หาอ่านได้จาก <http://china.usc.edu/App/Images//19710812-lord-kissinger-3.pdf>, undated

เอเชียจะร่วมสร้างอัตลักษณ์และภาพลักษณ์แห่งเอเชียได้นั้น มาบัดนี้ การเมืองตามภาวะความเป็นจริงได้อุบัติแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับจีนที่เลวลงจนเกิดสงครามทำให้เนहरूต้องกลับลาอย่างทันควันและยอมรับว่า อินเดีย “ไม่อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง” หากแต่อินเดีย “อยู่ในบรรยากาศจอมปลอมที่พวกเราสร้างกันขึ้นมาเอง” (Nehru in Kux, 1992, p. 204) เหตุการณ์ที่ส่งผลโดยตรงต่อรัฐบาลเนहरूที่ตามมาอีกคือ การลาออกจากตำแหน่งของ ฤๅษณะ เมนอน (Krishna Menon) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งสะท้อนความตึงเครียดและความคิดเรื่องโลกจอมปลอมของเนहरू เหตุผลในการลาออกของเมนอนก็มีอะไรอื่น เว้นแต่อินเดียขาดความพร้อมทางการเมืองการทหาร

เดนนิส กุซ (Dennis Kux) ในหนังสือชื่อ *India and the United States: Estranged Democracies* (อินเดียกับสหรัฐฯ: ประชาธิปไตยที่ผิดเพี้ยนมองใจ) ได้อธิบายให้เห็นบุคลิกภาพของเนहरूที่ถูกสงครามในปี 1962 ทำลายอย่างราบคาบว่า

“ผู้นำอินเดียไม่เคยฟื้นตัวจากความกระทบกระเทือนทางจิตใจอันรุนแรง จนกระทั่งกลางเดือนตุลาคมปี 1962 เนहरूที่แม้จะเริ่มซบเซา ยังเป็นบุคคลสำคัญในระดับระหว่างประเทศที่ยืนหยัดอยู่... เพียงเดือนเดียวหลังจากนั้น เนहरूกลับกลายเป็นชายชราผู้บอบช้ำ ประเทศของเขาจะพึ่งพาอยู่กับความช่วยเหลือทางการเมืองการทหารจากสหรัฐฯ นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของเขาถูกขูดป่นไป” (Kux, 1992, p. 208)

เป็นจริงดังที่กุซได้กล่าวไว้ ถึงแม้เนहरूจะมีชีวิตจนถึงปี 1964 แต่จิตวิญญาณผู้นำของเนहरूที่สั่งสมด้วยประสบการณ์อันยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาชั้นเลิศจากโรงเรียนฮาร์โรว์ (Harrow) และมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ หรือการต่อสู้เคียงข้างกับมหาตมะคานธีอย่างไม่ย่อท้อเพื่อได้มาซึ่งเอกราชจะต้องติดคุกเป็นเวลา 9 ปีเศษ หรือการทำสงครามกับปากีสถานหลังจากการแบ่งแยกของทั้งสองประเทศ หรือการสร้างชาติโดยประชาธิปไตยแบบฆราวาส (Secular Democracy) เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกภาพของชาติท่ามกลางความหลากหลายทางชนชั้นวรรณะ ศาสนา และชาติพันธุ์ หรือการประคับประคองอินเดียในสงครามเย็นโดยดำรงไว้ซึ่งจุดยืนด้านศีลธรรม หรือความไว้วางใจทางการเมืองที่พลเมืองอินเดียมีต่อเขาเกือบ 20 ปีในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ถูกทำลายอย่างสิ้นซากโดยสงครามปี 1962

ความพ่ายแพ้ต่อจีนทำให้นักวิชาการหลายคนคิดว่า นโยบายการต่างประเทศของอินเดียภายใต้รัฐบาลเนहरूไม่เพียงแต่ “นำกลืนอายุอุดมคตินิยม” หรือ “พยายามผสมผสานอุดมคตินิยมกับผลประโยชน์แห่งชาติ” ดังที่เนहरूเคยประกาศไว้ในปี 1949 หากแต่เป็นการปฏิบัติ “ที่เป็นแนวอุดมคตินิยมอย่างชัดเจน” เป็นการกระทำที่ “ค่อนข้างจงใจที่จะเพิกเฉยต่อข้อจำกัดเชิงระบบ” ซึ่งทำให้

“อินเดียไม่พร้อมอย่างยิ่งที่จะรับมือกับภัยคุกคามอันน่ากลัวจากจีน” (Ganguly and Pardesi, 2009, p. 4) และจบลงที่สงครามในปี 1962 ซึ่งในอนาคตจะเป็นปัจจัยช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับปากีสถานด้วย แต่ ณ ขณะนี้ ผลกระทบโดยตรงที่อินเดียต้องเผชิญคือ นอกจากอินเดียต้องพิจารณานโยบายด้านกลาโหมใหม่แล้ว อินเดียยังต้องไตร่ตรองเรื่องสหรัฐฯ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ผู้นำอินเดียมองว่า ที่เคนเนดีตัดสินใจช่วยเหลืออินเดียนั้นย่อมเป็นเรื่องดี แต่แรงจูงใจในการช่วยเหลือของสหรัฐฯ ก็เป็นไปได้เพื่อป้องปรามภัยคุกคามจีนมากกว่าจะช่วยเหลืออินเดียอย่างแท้จริง หลังจากสงครามปี 1962 ทั้งสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักรก็เริ่มกดดันให้อินเดียยอมให้ปากีสถานในประเด็นแคชเมียร์ อินเดียมองว่า หากจะกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อินเดียจะต้องยอมเรื่องแคชเมียร์อย่างแน่นอน บริบททั้งหมดทำให้อินเดียมองว่า การหันไปหาโซเวียตน่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์มากกว่า อย่างน้อยที่สุดก็คงจะปลดแอกแรงกดดันในเรื่องแคชเมียร์ ในฝั่งสหรัฐฯ เองก็เช่นกัน ปฏิเสธไม่ได้ด้วยว่า สหรัฐฯ ก็ใช้จะต้องการยกระดับความสัมพันธ์กับอินเดียมากกว่าที่เป็นอยู่ เนื่องจากสหรัฐฯ “ยังคงหาตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ระดับโลกที่จะสนองความทะนงตนและความทะเยอทะยานของชาติอินเดียไม่ได้” (Shah, 1983, p.175) กล่าวอีกอย่างคือ จุดมุ่งหมายระดับโลกของสหรัฐฯ ในฐานะผู้นำหนึ่งในสองขั้วสงครามเย็นมิได้ออกแบบมาให้รองรับ “ความทะนงตนและความทะเยอทะยานของชาติอินเดีย” ที่สัมพันธ์กับการเป็นผู้นำของอินเดียในด้านศีลธรรมและอุดมการณ์แบบไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ทั้งหมดนี้ย่อมหมายความว่า ที่อินเดียหวังให้สหรัฐฯ ยอมรับความสำคัญของอินเดียในเวทีระหว่างประเทศ แม้ทั้งสองประเทศจะไม่มีจุดหมายร่วมกัน คงเป็นไปได้ยาก

นอกจากประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว สงครามปี 1962 ยังส่งผลต่อประเด็นนิวเคลียร์ภายในประเทศโดยตรงอีก มีเสียงเรียกร้องให้อินเดียอำลาจากการเมืองแบบอุดมคตินิยม และหันมามองการเมืองระหว่างประเทศตามภาวะแห่งความเป็นจริง ฝ่ายค้าน พรรคชนสังข์ (Jana Sangh Party) ซึ่งเป็นพรรคฮินดูฝ่ายขวา และเป็นกลุ่มดันเค้าของพรรคภารตียะ ชนตา (Bharatiya Janata Party) ที่จะปรากฏตัวในอนาคต ได้เรียกร้องให้อินเดียพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ (Cohen, 2000, p. 18) นั่นคือ ในเดือนธันวาคม ปี 1962 พรรคชนสังข์ได้แสดงการเรียกร้องอย่างเป็นทางการครั้งแรกในรัฐสภาให้เนห์รูยกเลิกนโยบายนิวเคลียร์ที่ตนประกาศไว้เพื่อสันติภาพ สื่อมวลชนก็ถามเนห์รูถึงความเป็นไปได้ที่จะมีอาวุธนิวเคลียร์เพื่อเหตุผลของการป้องปราม เนห์รูก็ยืนยันเช่นเดิม แต่กล่าวอย่างมีนัยสำคัญเรื่องระเบิดนิวเคลียร์ด้วยว่า “เพื่อปฏิบัติได้จริง” เราต้องมี “การยับยั้งอย่างแข็งแกร่ง การมีสิ่งที่จะดาไม่ใช่ว่าเรื่องดี ...มันจะไม่มีผลต่ออินเดียดังที่เป็นอยู่แม้แต่น้อย หากพวกเขา [จีน] ทดลองระเบิดฟร่งนี้ ...เราก็จะยังไม่สร้างระเบิดอยู่ดี” เนห์รูกล่าวด้วยว่า “วิทยาศาสตร์นิวเคลียร์ของเราก้าวหน้ากว่าจีน” (Nehru in Mirchandani, 1968, p. 22 quoted in Perkovich, 2001,

p. 46) ในปีถัดมา รามจันทรา บาเด (Ramachandra Bade) ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งพรรคชนสังคมเรียกร้องให้อินเดียมีอาวุธนิวเคลียร์โดยมีเนื้อหาที่แรงกว่าเดิมและสะท้อนความคิดชาตินิยมแบบสุดโต่งว่า “มีแต่คนที่อยากเห็นอินเดียเป็นจี๋ข้ารัสเซียหรือจีนเท่านั้นจึงคัดค้านการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์” (Bhatia, 1979, pp. 108–109 in Perkovich, 20001, p. 46) เนห์รูเกรงว่าอินเดียจะถูกวิจารณ์ว่ามีนโยบายมือถือสาปปากถือศีล จึงเน้นเพียงว่า “ในทางหนึ่งเรากำลังขอร้องให้มหาอำนาจนิวเคลียร์เลิกทดลอง[ระเบิดนิวเคลียร์]... เราจะเข้าไปและมุ่งกระทำสิ่งเดียวกับที่เราขอมหาอำนาจอื่นแล้วซ้ำเล่าไม่ให้เกิดอะไร” (Nehru in Mirchandani, p.23 quoted in Perkovich, 2001, p.46)

ที่บามาเคยตอบเนห์รูในปี 1960 ว่าจะสามารถผลิตระเบิดได้ภายในเวลาหนึ่งปี และที่เนห์รูบอกกับสื่อมวลชนว่า อินเดียนั้นมีพัฒนาการปรมาณูก้าวหน้ากว่าจีน แท้จริงแล้ว เป็นเท็จทั้งสิ้น ในปี 1962 ซึ่งเป็นปีที่อินเดียพ่ายแพ้สงครามต่อจีน นักวิทยาศาสตร์อินเดียภายใต้การนำของบามาได้เริ่มแสวงหาน้ำมวลหนักใช้เองได้เป็นครั้งแรก (Kapur, 2003, p. 51) นี่ย่อมหมายความว่าอินเดียยังอยู่ห่างไกลจากความฝันระเบิดนิวเคลียร์ หลักฐานบ่งบอกด้วยว่า อินเดียไม่มีงบประมาณอย่างเพียงพอในการพัฒนาปรมาณูเพื่อการทหาร (Perkovich, 2001: p. 47) ดังนั้น ที่เนห์รูเปรยว่า “การมีสิ่งเตหตา” จึงตีความเป็นอันมิได้ เว้นแต่อินเดียยังไม่มีอะไรที่ถือได้ว่าเป็นศักยภาพนิวเคลียร์ทางทหารที่น่าเกรงขาม

ในแง่บทบาททางการเมือง กลุ่มฮินดูฝ่ายขวา หรือ พรรคภารตียะ ชนตา นี้สำคัญยิ่ง ในอนาคต นายกรัฐมนตรี อตัล บิหารี วาชปายี (Atal Bihari Vajpayee) แห่งพรรคภารตียะ ชนตา ก็จะสร้างความประหลาดใจให้กับโลก เมื่อเขาอนุมัติให้นักวิทยาศาสตร์อินเดียทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งที่ 2 หรือ ‘โปคราน 2’ (Pokhran 2) ในวันที่ 11 พฤษภาคม ปี 1998 แม้แต่นักชาตินิยมแนวฆราวาสนิยมบางคน เช่นที่ได้รับแรงบันดาลใจจาก สุภาส จันทร โบส (Subhas Chandra Bose) และ ราม มโนฮาร์ โลหียา (Ram Manohar Lohia) ก็ยังเข้าข้างอาวุธนิวเคลียร์ พวกเขาอภิปรายว่า อาวุธนิวเคลียร์ “จะแสดงความเหนือชั้นทางอารยธรรมของอินเดีย โดยการได้มาซึ่งอำนาจการทหารที่ทรงมหิทธิธานภาพและก้าวหน้าที่สุดที่มนุษยชาติรู้จัก” ผู้นำกลุ่มเหล่านี้โน้มน้าวผู้สนับสนุนของตนโดยให้ความมั่นใจด้วยว่า การมีอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียจะเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติและการป้องกันประเทศเท่านั้น (Cohen, 2000, p.18) เป็นเรื่องจริงด้วยว่า มีผู้คัดค้านการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เช่นกัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง โมราจี เดไซ (Moraji Desai) สะท้อนความคิดของมหาตมะคานธีเมื่อเขาแสดงออกอย่างเปิดเผยถึงความเกลียดชังต่ออาวุธนิวเคลียร์ (Perkovich, 2001, p.39) แต่สิ่งที่เริ่มประจักษ์ชัดแจ้ง ณ ขณะนี้คือ การเมืองภายในของอินเดียกำลังขับเคลื่อนไปสู่การสร้างฉันทานุมัติสนับสนุนอินเดียให้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์

ถึงแม้เงินไม่ได้ใช้อาวุธนิวเคลียร์โจมตีอินเดีย แต่ปัจจัยเงินกลับทำให้ชนชั้นนำอินเดียเห็นทางเลือกอาวุธนิวเคลียร์โดดเด่นมากขึ้น และนี่ย่อมหมายถึงการมุ่งวิจัยของอินเดียเพื่อพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เช่น จีปนาวิธ ระเบิด และอุปกรณ์จุลชนวน งบประมาณที่เกี่ยวข้องก็ปรับเปลี่ยนขึ้นอย่างมากมาย นั่นคือ งบประมาณกลาโหมปี 1962–1963 คิดได้เป็นสัดส่วนของงบประมาณทั้งหมดประมาณร้อยละ 15–17 ในปีงบประมาณ 1963–1963 ตัวเลขดังกล่าวพุ่งสูงถึงร้อยละ 28 (Hoffmann, 1990, p.223 in Perkovich, 2001, p.46) อินเดียเริ่มมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งแล้วว่า การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์มีความชอบธรรมด้านความมั่นคงในภาพรวม นั่นคือ ไม่ใช่ นิวเคลียร์พลังงาน หากแต่อาวุธนิวเคลียร์เท่านั้นที่จะทำให้ ‘อินเดียอิสระ’ ได้อย่างแท้จริง เพราะตนไม่ต้องรอรับประกันความมั่นคงจากมหาอำนาจนิวเคลียร์ใดๆ ดังที่ตนเคยขอสหรัฐฯ ให้ช่วยในช่วงสงครามปี 1962 อย่างไรก็ดีตาม อินเดียก็ยังตะตะประเด้นทางเลือกอาวุธนิวเคลียร์อย่างระมัดระวัง โดยชี้ให้เห็นว่าตนอาจจะมีความจำเป็นต้องใช้อาวุธนิวเคลียร์ในภายภาคหน้า หากตนเผชิญภัยคุกคามโดยตรงจากรัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์เท่านั้น (Noorani, 1967, pp.490–502)

หลังสงครามปี 1962 เนห์รูจะอายุ 72 ปี และร่างกายอ่อนเพลียอันเป็นผลจากการป่วยนับตั้งแต่ต้นปี 1962 แต่เนห์รูก็ไม่ยอมรับสภาพความเป็นจริง เนห์รูไม่ยอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หรือแม้แต่มอบหมายภารกิจบางส่วนให้ผู้อื่นปฏิบัติแทนเพื่อลดภาระของตน สภาพร่างกายอันย่ำแย่ผนวกกับการสูญเสียความมั่นใจจากการพ่ายแพ้สงครามต่อจีนยังถูกกระหน่ำซ้ำเติมโดยภาวะเงินเฟ้อและการขาดแคลนอาหารภายในประเทศอีก ประชาชนเริ่มมองเห็นว่ายุคสมัยของเนห์รูกำลังจะจบลงแล้ว แต่ก็มีไม่กี่คนที่กล้าแสดงความเห็นเช่นนั้นต่อหน้าเนห์รู หนึ่งในนั้นคือ เอ็น. วี. กาทกิล (N. V. Gadgil) ผู้นำฝ่ายค้านซ้ายจัดซึ่งเขียนจดหมายถึงเนห์รูอย่างตรงไปตรงมาใจความตอนหนึ่งระบุว่า “ข้าพเจ้าขอกล่าวอย่างไม่อ้อมค้อมว่า ความลึกลับและความไร้สมรรถภาพของท่าน [เนห์รู]” คือสิ่งกีดขวางการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ นักธุรกิจก็ไม่พอใจกับมาตรการขึ้นภาษีของเนห์รูที่มุ่งไปยังผู้มั่งคั่งและเน้นเก็บภาษีจากกำไรเพื่อนำไปเป็นงบประมาณด้านการทหารที่ต้องปฏิรูปใหม่หลังจากพ่ายแพ้ต่อจีน (Brown, 2003, p.331)

ในเดือนสิงหาคม ปี 1963 เนห์รูต้องเผชิญกับการอภิปรายไม่ไว้วางใจอีก ถึงแม้เนห์รูจะได้รับความไว้วางใจจากสภา 346 ต่อ 61 เสียง เพราะสมาชิกพรรคคองเกรส (Congress Party) นำโดยเนห์รูมีเสียงข้างมาก แต่ความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลและตัวเนห์รูเสื่อมลงเป็นลำดับหลังการพ่ายแพ้สงครามปี 1962 และภาวะเศรษฐกิจที่น่าหนักใจ ประชาชนต้องการผู้นำที่แกร่งและกล้าตัดสินใจเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งคุณลักษณะทั้งสองดูจะสวนทางกับความเป็นผู้นำของเนห์รูทั้งทางกายภาพและจิตใจ กระนั้นก็ตาม เนห์รูก็ยังพยายามยึดมั่นในตำแหน่งของตนโดยเริ่มจัดนักการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับตนออกไป และให้เหตุผลว่าเป็นไปเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้

โครงสร้างของพรรค ฐานเสียงสำคัญของพรรคองเกรสที่มาจากรัฐต่างๆ ก็เริ่มไม่พอใจตัวเนห์รู ส่งผลให้เกิดความคลางแคลงใจต่อเสถียรภาพของรัฐบาลที่นำโดยเนห์รู แต่เนห์รูก็ยังยืนยันกรานที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างมุ่งมั่น แม้ว่าอาการป่วยของเนห์รูจะหนักขึ้นในปี 1964 ก็ไม่สามารถทำให้เนห์รูคิดจะลาออกจากตำแหน่งได้ ในเช้าวันที่ 27 พฤษภาคม ปี 1964 อาการป่วยของเนห์รูก็กำเริบหนักกว่าเดิม แพทย์ประจำตัวของเนห์รูทราบแล้วว่า เนห์รูประสบปัญหาหลอดเลือดแดงใหญ่เอออร์ตาแตก (ruptured aorta) เขาจึงฉีดยาแก้ปวดเพื่อให้เนห์รูพักผ่อน ในช่วงบ่ายของวันนั้นเองเนห์รูก็ถึงแก่กรรม (Brown, 2003, pp. 331–335)

บราวน์ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องสาเหตุกรรมกรรมของเนห์รูได้อย่างน่าสนใจว่า อาการโรคภัยไข้เจ็บของเนห์รูก่อนเสียชีวิตบ่งบอกว่าเนห์รูประสบปัญหาความดันโลหิตสูง แพทย์ที่รักษาเนห์รูก็ทราบดี และคงแนะนำให้เนห์รูพักผ่อน เพราะในช่วงเวลานั้น การใช้ยาโดยเฉพาะจำพวกกลุ่มปิดกั้นเบต้า (beta blockers) เพื่อรักษาความดันโลหิตสูงยังอยู่ในช่วงทดลอง แต่การพักผ่อนเพื่อรักษาสุขภาพเป็นสิ่งที่เนห์รูมีอาจยอมรับได้ บราวน์จึงสรุปว่า “ในแง่หนึ่ง กล่าวได้ว่า เนห์รูกระทำอัตวินิบาตกรรม เพราะเนห์รูไม่ยอมละวางอาชีพและชีวิตการทำงานของเขา” (Brown, 2003, p. 335)

ทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับอินเดียและตัวเนห์รูดังที่ได้กล่าวมา ลูกสาวคนเดียวของเนห์รูที่มีชื่อว่าเป็นอินทรา คานธี (Indira Gandhi) ประสบเห็นด้วยตนเองทั้งหมด อินทรา คานธีใกล้ชิดสนิทสนมกับบิดาของเธอ เผ่าคูแลบิดาในยามป่วยไข้มาโดยตลอด อีกไม่นานเธอก็จะป็นปายบันไดทางการเมืองขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่สามของอินเดีย (1966–1977) ประสบการณ์เหล่านี้ผนวกกับการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศและต่างประเทศทั้งก่อนและระหว่างการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของเธอล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เธอตัดสินใจทดลองระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรกของอินเดียในวันที่ 18 พฤษภาคม ปี 1974 ซึ่งเรียกกันว่า ‘โปคราน 1’ (Pokhran 1)

ง. สรุป

หลังจากการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งที่สอง (โปคราน 2) ในปี 1998 ก็เป็นที่ประจักษ์ทั่วกันว่า อินเดียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ ที่มาของการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์เริ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อเนห์รูกับบาวาตกลงกันอย่างลับๆ เนห์รูเล็งเห็นว่า นิวเคลียร์จะเป็นแหล่งพลังงานสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมประเทศ ตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเนห์รู ซึ่งนอกจากจะช่วยขจัดความยากจนในอินเดียแล้ว ยังจะช่วยกอบกู้ศักดิ์ศรีของอินเดียที่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษมาเกือบ 190 ปีด้วย ความคิดดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นด้วยว่า วิถีคิดของเนห์รูสอดคล้องกับความปรารถนาที่จะเห็นอินเดียเป็นมหาอำนาจ ที่สำคัญ เนห์รูได้อนุญาตให้บา

บาพัฒนานิวเคลียร์เพื่อเหตุผลทางการทหารด้วย แต่เนहरूไม่ประกาศเรื่องนี้ต่อสาธารณะ เพราะหลักศีลธรรมรวมถึง ‘อหิงสา’ และ ‘สัตยาเคราะห์’ ของมหาตมะคานธีที่มีอิทธิพลต่อการเมืองภายใน จะนำไปสู่การคัดค้านอย่างแน่นนอน ตัวเนहरूเองซึ่งยึดมั่นในหลักศีลธรรม ก็เชื่อว่าอาวุธนิวเคลียร์เป็นสิ่งไม่พึงประสงค์ และต้องการเห็นการยกเลิกโครงการอาวุธนิวเคลียร์ทั่วหน้า ในขณะเดียวกัน เนहरूก็ทราบดีว่า การเมืองตามภาวะความเป็นจริงอาจทำให้ความหวังในการปลดอาวุธนิวเคลียร์ทั่วหน้าไม่อาจเป็นไปได้ ดังนั้น เนहरूจึงให้บาลาออปพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์โดยใช้รัฐบัญญัติพลังงานปรมาณูปี 1948 เป็นเครื่องมือปกป้องพฤติกรรมดังกล่าว พร้อมกันนี้ เนहरूก็ตระหนักด้วยว่า หากไม่ปกปิดเรื่องดังกล่าว ประเทศตะวันตกก็จะไม่ช่วยอินเดียพัฒนานิวเคลียร์เพื่อพลังงานอย่างแน่นนอน ฉะนั้น เนहरूจึงจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า หากอินเดียสามารถครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ได้ เนहरूเท่านั้นที่อาจประกาศให้โลกทราบได้ตามความเหมาะสม

จากข้อความข้างต้น จึงสรุปได้ว่า “ปัจจัยจีน” โดยเฉพาะหลังจีนทำสงครามกับอินเดียในปี 1962 เป็นเพียง ‘ความชอบธรรม’ เสริม ที่จะทำให้อินเดียครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ อนึ่ง จำต้องตระหนักด้วยว่า ในปี 1962 จีนยังไม่มีอาวุธนิวเคลียร์เสียด้วยซ้ำ วิธีการของเนहरूเพื่อครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ และพร้อมที่จะประกาศให้โลกทราบหากประเทศอื่นไม่คิดปลดอาวุธของตนนั้น ถือได้ว่าเป็นวิถีทางที่เป็นจันทานุมติในอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ปี 1974 เป็นต้นมา นโยบายอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ซึ่งเป็นนโยบายสาธารณะ อาจช่วยให้ผู้ศึกษานโยบายสาธารณะตระหนักถึงความจำเป็นในการเข้าใจความสลับซับซ้อนและความกำกวมที่เกิดขึ้นโดยเจตนาด้วย

บรรณานุกรม

- Abraham, I. (1998). **The Making of the Indian Atomic Bomb: Science, Secrecy and the Postcolonial State**. London: Zed Books.
- Ali, T. (1991, first published, 1985). **The Nehrus and the Gandhis: An Indian Dynasty**. London: Pan Books.
- Barnds, W. (1972). **India, Pakistan and the Great Powers**. New York: Praeger.
- Bhagwati, J. & Panagariya, A. (2012). **India's Tryst with Destiny: Debunking Myths that Undermine Progress and Addressing New Challenges**. Noida: Collins Business.
- Bidwai, P. and Vanaik, A. (2002, first published, 2001). **South Asia on a Short Fuse: Nuclear Politics and the Future of Global Disarmament**. New Delhi: Oxford University Press.
- Brown, J. (2003). **Nehru: A Political Life**. New Delhi: Oxford University Press.

- Calvin, J. (1984). **The China–India Border War**. Quantico: Marine Corps Command and Staff College.
- Central Tibetan Administration. (undated). **About CTA**. Available from <http://tibet.net/about-cta/>
- Chowdhury, I. and Dasgupta, A. (2010). **A Masterful Spirit: Homi J. Bhabha, 1909–1966**. New Delhi: Penguin Books.
- Cohen, S. (2000). *Why Did India “Go Nuclear?”*, In R., Thomas & A., Gupta (eds.). **India’s Nuclear Security**. New Delhi: Vistaar Publications.
- Cohen, S. (2001, first published, 1990). **The Indian Army: Its Contribution to the Development of a Nation**. New Delhi: Oxford University Press.
- Cohen, S. (2001). **India: Emerging Power**. Washington: Brookings Institution.
- Cotright D. & Mattoo, A. (eds.) (1996). **India and the Bomb: Public Opinion and Nuclear Options**. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Dash, J. (2013). **India Tests Agni-V Missile with Range as Far as Beijing** [online], 15 September. Available from <http://in.reuters.com/article/2013/09/15/india-missile-agniv-china-drdo-idINDEE98E02K20130915>
- DRDO, (2013). **India’s Long Range Ballistic Missile Program Achieves Another Milestone with Repeat Launch of Agni 5** [online], 15 September. Available from http://drdo.gov.in/drdo/English/dpi/press_release/agni5_2.pdf
- Ganguly, S. (2000). *Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998*. In R., Thomas, & A., Gupta (eds.). **India’s Nuclear Security**. New Delhi: Vistaar Publications.
- Ganguly, S. (ed.) (2003). **India as an Emerging Power**. London: Frank Cass.
- Ganguly, S. (2004). *India and China: Border Issues, Domestic Integration, and International Security*. In F., Frankel & H., Harding, (eds.). **The Indo–China Relationship: Rivalry and Engagement**. New Delhi: Oxford University Press.
- Ganguly, S. & Hagerty, D. (2005). **Fearful Symmetry: India–Pakistan Crises in the Shadow of Nuclear Weapons**. Seattle: University of Washington Press.
- Ganguly, S. & Pardesi, M. (2009). *Explaining Sixty Years of India’s Foreign Policy*. **India Review**, 8 (1), 4–19.

- Gordon, S. (1995). **India's Rise to Power in the Twentieth Century and Beyond**. New York: St. Martin's Press.
- Guruswamy, M. & Sing, Z. (2009). **India and China Relations: The Border Issue and Beyond**. New Delhi: Viva Books.
- Hagerty, D. (1998). **The Consequences of Nuclear Proliferation: Lessons from South Asia**. Cambridge: MIT Press.
- Hilger, A. (2009). *The Soviet Union and India: The Years of Late Stalinism*. In A. Hilger et al, (eds.), **Indo-Soviet Relations: New Russian and German Evidence**. Parallel History Project on Cooperative Studies. Available from http://php.isn.ethz.ch/collections/coll_india/intro_stalin.cfm?navinfo=56154
- The Hindu. (undated). **Nehru's Visit to Hiroshima**. Available from <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-miscellaneous/dated-october-11-1957-nehru-visit-to-hiroshima/article1927692.ece>
- Jones, R. (2006). **India's Strategic Culture**. Available from <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/india.pdf>
- Kapur, A. (2003, first published, 2001). **Pokhran and Beyond: India's Nuclear Behaviour**. New Delhi: Oxford University Press.
- Koshy, N. (2001). *Nuclear Weapons and India's Foreign Policy*. In R., Harshe & K., Seethi (eds.). **Engaging with the World: Critical Reflections on Indian Foreign Policy**. Hyderabad: Orient Longman.
- Kux, D. (1992). **India and the United States: Estranged Democracies, 1947–1991**. Washington: National Defense University Press.
- Lavoy, P. (1993). *Nuclear Myths and the Causes of Nuclear Proliferation*. **Security Studies**, 2(3–4), 192–212.
- Malone, D. (2011). **Does the Elephant Dance?: Contemporary Indian Foreign Policy**. New Delhi: Oxford University Press.
- Marwah, O. (1997). *Indian Nuclear and Space Programs: Intent and Policy*. **International Security**, 2 (2), 96–121.
- Mastny, V. (2010). *The Soviet Union's Partnership with India*. **Journal of Cold War Studies**, 12(3), 50–90.

- Mathai, M. (2013). **Nuclear Power, Economic Development Discourse and the Environment: The Case of India**. Oxon: Routledge.
- Mishra, B. (2011). *The China Factor in South Asian Nuclear Politics*. In Chakma, B. (ed.). **The Politics of Nuclear Weapons in South Asia**. Surrey: Ashgate.
- Noorani, A. (1967). *India's Quest for a Nuclear Guarantee*. **Asian Survey**, 7(7), 490–502.
- Ogden, C. (2011). *India and Nuclear Weapons*. In D., Scott (ed.), **Handbook of India's International Relations**. London: Routledge.
- Pant, H. (2011). *India's Relations with China*. In D., Scott (ed.), **Handbook of India's International Relations**. London: Routledge.
- Paul, T. (2002). *India, International System, and Nuclear Weapons*. In D., SarDesai & R., Thomas (eds.), **Nuclear India in the Twenty First Century**. New York: Palgrave-Macmillan.
- Perkovich, G. (2001, first published, 1999). **India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation**. Berkeley: University of California Press.
- Perkovich, G. (2002). *What Makes the Indian Bomb Tick*. In D., SarDesai & R., Thomas (eds.), **Nuclear India in the Twenty First Century**. New York: Palgrave-Macmillan.
- Perkovich, G. (2004). *The Nuclear Security Balance*. In F., Frankel & H. , Harding (eds.), **The Indo-China Relationship: Rivalry and Engagement**. New Delhi: Oxford University Press.
- Ram, N. (1999). **Riding the Nuclear Tiger**. New Delhi: LeftWord Books.
- Ray, A. (2013). **The Soldier and the State in India: Nuclear Weapons, Counterinsurgency, and the Transformation of Indian Civil-Military Relations**. New Delhi: Sage.
- Shah, M. (1983). **India and the Superpowers: India's Political Relations with the Superpowers in the 1970s**. Dhaka: University Press.
- Schoettli, J. (2013). *Nehru and His Legacy*. In A., Kohli & P., Singh (eds.), **Routledge Handbook of Indian Politics**. Oxon: Routledge.
- Thomas, R. and Gupta, A. (eds.). (2001). **India Nuclear Security**. New Delhi: Vistaar Publications.
- Venkataraman, G. (1994). **Bhabha and His Magnificent Obsessions**. Hyderabad: Universities Press.